

Kantoor van afgifte: 2800 Mechelen 1

P 309638

PB-PP
BELGIË(N) - BELGIQUE

Nieuwsbrief Mossen en Lichenen - Planten - Paddenstoelen

18^e jaargang nr. 4 december 2018

Verschijnt driemaandelijks

Afzendadres:
Coxiestraat 11
2800 Mechelen
studie@natuurpunt.be
www.natuurpunt.be

natuurpunt

V.u. Chris Steenwegen. Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

Deze nieuwsbrief wordt gratis toegestuurd aan alle geïnteresseerden.

Wens je lid te worden van één van de werkgroepen en/of de nieuwsbrief op regelmatige basis te ontvangen, stuur dan een mailtje naar

Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be

Wens je de nieuwsbrief niet langer te ontvangen, geef dan een seintje.

Veel leesplezier!

**De volgende nieuwsbrief zal eind maart verschijnen.
Artikels en kalenders kun je tot 15 maart insturen.**

Wil je ons financieel steunen dan kan dat. Giften vanaf 40€ zijn fiscaal aftrekbaar.

Storten kan op rekening nr.: BE12 230-0524745-92 met vermelding van de volgende projectnummers:

- *Natuurstudie algemeen* *110-01*

- Plantenwerkgroep 2351

- Paddenstoelenwerkgroep 2301

- Mossenwerkgroep 2201

INHOUD

Kom naar de studiedagen 4

Nieuwsbrief Mossen & Lichenen

Limburgse werkgroep voor lichenologie 9

WBL – Werkgroep Bryologie en lichenologie 10

Nieuwsbrief Planten

Biodiversiteit op kerkhoven in Vlaams-Brabant 23

Plantenwerkgroep Gent 24

Nationale Werkgroep Botanie 25

Floristisch onderzoek voor natuurbehoud (FON) 28

Plantenwerkgroep Vlaamse Ardennen plus 41

Fonas – Plantenwerkgroep Antwerpen Stad 42

Plantenwerkgroep Oost-Brabant 46

Plantenwerkgroep Genk 51

Nieuwsbrief Zwammen

Tropische beurszwam voor het eerst in België 54

Zeldzame duinpaddenstoel duikt op in het binnenland 55

Plantenwerkgroep Oost-Brabant kijkt in het najaar naar paddenstoelen 57

52 nieuwe paddenstoelen in de Steenbeemden voor wedstrijd 10 jaar
waarnemingen.be 59

Paddenstoelenwerkgroep Mycologia 60

Kom naar de studiedagen

Zaterdag 2 februari Brakona contactdag 2019 - Natuurstudie in Vlaams-Brabant

Ben jij een enthousiaste natuurliefhebber en bezig met natuurstudie?

Kom dan naar de Brakona-contactdag. Want ook deze 20ste editie staat in het teken van de natuurstudie in onze provincie.

Natuurstudievrijwilligers én professionele medewerkers presenteren hun laatste natuur-studieresultaten.

Tijdens de pauzes kan je de **boekenwinkel van JNM** of één van de vele **infostands** bezoeken en **ervaringen uitwisselen** met andere natuurliefhebbers.

Verschillende studiewerkgroepen organiseren **determinatieworkshops**.

[Schrijf je online in voor de Brakona contactdag](mailto:brakona@natuurpunt.be) brakona@natuurpunt.be

Let wel, je inschrijving is pas geldig na storting van 8 euro (incl. broodjeslunch en koffie-pauzes) op rekeningnummer BE12 2300 5247 4592. Vermeld je naam en de boodschap 'Brakona contactdag 2019'. Je hebt hiervoor tijd tot 27 januari 2019.

Het programma volgt later.

Zaterdag 9 februari 22e ANKONA ontmoetingsdag

Georganiseerd door Antwerpse Koepel voor Natuurstudie ANKONA

Van 9u tot 17u, Universiteit Antwerpen / Groenenborgerlaan 171, Antwerpen

Deze studiedag is hét uitgelezen moment om collega-natuurliefhebbers te ontmoeten en nieuwtjes uit te wisselen. Het volledige programma vind je binnenkort op www.ankona.be

Zaterdag 16 februari Limburgse Contactdag Natuuronderzoek 2019

[Http://www.likona.be/limburgsecontactdagnatuuronderzoek2019](http://www.likona.be/limburgsecontactdagnatuuronderzoek2019)

Jaarlijks stellen het Provinciaal Natuurcentrum en de Limburgse Koepel voor Natuurstudie resultaten van recent natuuronderzoek voor aan geïnteresseerde natuurliefhebbers.

De volgende Limburgse Contactdag Natuuronderzoek gaat opnieuw door in gebouw D van de UHasselt, campus Diepenbeek.

Programma

- 08.45 u. - Ontvangst met koffie
- 09.15 u. - Verwelkoming door Jan Mampaey, diensthoofd Provinciaal Natuurcentrum
- 09.30 u. - Plenaire zitting met korte mededelingen
- 10.30 u. - Samenkomsten per werkgroep
- 12.00 u. - Middagpauze met mogelijkheid tot bezoek aan de informatie- en boekenstands van verschillende natuurverenigingen
- 13.45 u. - Voordrachten rond recente natuurstudie in Limburg
  - De ontwikkeling van Limburgse beekdalen ontrafeld: lessen voor de toekomst – Gert Verstraeten, KU Leuven Afdeling Geografie en Toerisme
  - Oud worden, het is niet alle bomen gegeven – Tom Joye, Natuurinvest
  - Vissen inventariseren door beken te beheren – Steven Beyen, provincie Limburg - Water en Domeinen en Jos Eykens, vissenwerkgroep Netwerk Natuuronderzoek
  - Verslag van de werkgroepen
  - Wat leert statistiek ons over mossen, spinnen en akkervogels? – Thomas Neyens, UHasselt Centrum voor Statistiek
  - Natuurbeelden uit 2018 – Frank Ressler, De Kijkhut
- 16.30 u. - Slotwoord door Bert Lambrechts, voorzitter van het Netwerk Natuuronderzoek en gedeputeerde van Leefmilieu en Natuur
- 16.45 u. – Receptie

Zaterdag 16 februari - Natuurstudiedag Provincie Oost-Vlaanderen

Op de tweede Oost-Vlaamse natuurstudiedag krijg je een overzicht van de natuurstudieprojecten in onze provincie. Tijdens de broodjeslunch zijn er postersessies en infostands. In de namiddag kan je praktische natuurstudiewerkshops volgen. We sluiten af met netwerkdrink vanaf 16.30 uur. Deelname is gratis, inschrijven kan vanaf begin januari.

Waar? [Provinciaal Administratief Centrum 't Zuid](#), Woodrow Wilsonplein 2, 9000 Gent

Organisatie: Provincie Oost-Vlaanderen

Contact: Mark.alderweireldt@oost-vlaanderen.be, 09/267 78 30

Zaterdag 2 maart West-Vlaamse natuurstudiedag

De bossen van West-Vlaanderen

<http://www.westvlaamsemilieufederatie.be/activiteit/west-vlaamse-natuurstudiedag/>

28^e Vlaamse Mycologendag te Gent op 23 maart 2019

Meer info: www.kvmv.be

Welkom op de 28ste mycologendag georganiseerd door OVMW i.s.m. de Onderzoeksgroep Mycologie van de Universiteit Gent.

Locatie: Campus Ledeganck, K.L. Ledeganckstraat 35, 9000 Gent.

Het programma verschijnt binnenkort op de website.

De presentaties starten om 10u, ontvangst met koffie vanaf 9u30.

De Algemene vergadering van KVMV gaat door om 13u30, het slotwoord is voorzien rond 16u15.

Iedereen die mycologische presentaties wil houden, kan zijn naam en het onderwerp doorgeven aan:

Prof. Dr. Annemieke Verbeken mieke.verbeken@ugent.be

Nathan Schoutteten Nathan.schoutteten@ugent.be

Iedereen is van harte welkom!

Floristische studiedag Flo.Wer zondag 24 februari 2019

De jaarlijkse floristische studiedag en de algemene vergadering van Flo.Wer gaat door op zondag 24 februari om 13:30 in het Van Heurck auditorium in de Plantentuin Meise (Nieuwelaan 1, Meise). Na een kort administratief gedeelte staan volgende voordrachten op het programma:

- De Levende Zadenbank van de Plantentuin Meise (Sandrine Godefroid)
- Veranderingen in de vegetatie van het Meerdaalwoud tussen 1954 en 2014 (Luc De Keersmaeker)
- Een Urgentieplant voor de prioritaire plantensoorten van Vlaams Brabant (Roosmarijn Steeman)
- Botanische vondsten uit de Romeinse, West-Vlaamse Scheldevallei. (Luc Allemeersch)

MOSSEN & LICHENEN

Werking Mossen en Lichenen

Artikels & info

Roosmarijn Steeman (015/29.72.22) – Natuurpunt Studie
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

Educatie

Hans Vermeulen (014/47.29.50) – Natuurpunt Educatie
Graatakker 11, 2300 Turnhout

Werkgroepen Natuurpunt

Planten-, mossen- en zwammenwerkgroep Schijnvallei.

Wekelijkse excursies met inventarisaties van natuurgebieden in de regio. Meer info bij colybia@telenet.be of naar info@schijnvallei.be. Je kan ook bellen voor informatie naar het secretariaat van Natuurpunt Schijnvallei op nummer 03 354 55 06.

Mossen – en lichenenwerkgroep de Haarmutsjes

We zijn geen "specialisten" maar een groep enthousiastelingen die met vallen en opstaan en onder het motto (zoals een lid van de werkgroep het mooi formuleerde) "al doende leert men" zich in de materie willen verdiepen. De werkgroep is actief in het Scheldeland en Waasland. Meer info: Lou Roelandt lou.roelandt@skynet.be

Limburgse werkgroep voor lichenologie

<https://www.natuurpunt.be/afdelingen/limburgse-werkgroep-voor-lichenologie>

Wil je geregeld up to date blijven omtrent onze werkgroep? Stuur dan een e-mail naar werkgroep.lichenologie@gmail.com zodat je onze nieuwsbrief kunt ontvangen!

Werkgroep Bryologie en Lichenologie (WBL)

De werkgroep heeft tot doel om de studie van de Bryologie en Lichenologie in Vlaanderen te bevorderen. Als voornaamste activiteit worden excursies in België en in het buitenland gehouden waarop de flora van de bryofyten (bladmossen, levermossen en hauwmossen) en van de lichenen (korstmossen) wordt geïnventariseerd en bestudeerd. Er worden ook determinatiedagen ingericht.

Meer info en nieuwtjes lees je op <https://www.mossenkorstmossen.be/>

Limburgse Werkgroep voor Lichenologie

<https://www.natuurpunt.be/afdelingen/limburgse-werkgroep-voor-lichenologie>

Limburgse Werkgroep voor Lichenologie (LWL) behartigd de studie van lichenen/ korts mossen met nadruk op de provincie Limburg. Door middel van ons atlasproject starten we het systematisch in kaart brengen van alle soorten lichenen (epifytische, epilittische, terrestrische, etc) binnen dit deel van Vlaanderen.

Er worden ook evenementen georganiseerd: microscopie, lezingen en andere bijeenkomsten in verband met lichenologie. Hierdoor bevorderen we het sociale gebeuren binnen lichenologie en streven we gericht naar het in kaart brengen van onze korstmossenflora. Jong en oud is welkom!

Project: Lichenen atlasproject provincie Limburg

zondag 20 januari 2019 kilometerhok (d7-44-22).

Afspraak: 10u00 **parking van het gemeentelijk zwembad 'Prinsenpark' te Maasmechelen** (Ringlaan 400, 3630 Maasmechelen).

Om 16:30 sluiten we deze excursie af. Personen die niet de volledige excursie kunnen bijwonen mogen voor enkele uurtjes aanwezig zijn. Kan je niet onmiddellijk om 10:15 met ons starten, geen probleem, geef dan een seintje via e-mail of contacteer me op: 0471/630180.

In dit kilometerhok treffen we een combinatie van verschillende biotopen aan (natuurlijk tot urbaan). Een leuke afwisselingen van soorten zullen we aantreffen.

Vereisten: een degelijke loep (bij voorkeur een lichtloep), stevig schoeisel en passende kledij naargelang weersomstandigheden.

De eerste excursies gaan door in het Maasland (ook Oost-Limburg genoemd). Daarna trekken we naar Midden-Limburg. Wil je op de hoogte blijven van de volgende excursies, kijk dan regelmatig op de website of op facebook.

Wil je regelmatig een nieuwsbrief ontvangen, schrijf je dan in via:

werkgroep.lichenologie@gmail.com

- **Zondag 3 februari 2019** (Excursie in een deel van de Mechelse heide onderdeel van het Nationaal Park Hoge Kempen) (**kilometerhok: d7-34-34**)
Afspraak: 10u00 toegangspoort Mechelse heide, Joseph Smeetslaan 280, 3630 Maasmechelen
- **Zondag 17 februari 2019** (excursie in een deel van Connecterra, onderdeel van het Nationaal Park Hoge Kempen) (**kilometerhok: d7-35-14**)
Afspraak: 10u00 Toegangspoort Connecterra, Nationaal Park Hoge Kempen, Zetellaan z.n. **3630 Maasmechelen (Eisden)**
- **Zondag 3 maart 2019** (excursie in het Hochter Bampd, natuurpark) (**kilometerhok: d7-55-34**)
Afspraak: Geulerweg, 3620 Lanaken

WBL - Werkgroep Bryologie en Lichenologie

<https://www.mossenkorstmossen.be/>

Algemene ledenvergadering 26 januari 2019

Afspraak: 9u30, Agenschap Plantentuin in Meise, Auditorium Van Heurck

10u00 Lezing door Dirk De Beer over de “Veenmossen van Vlaanderen”.

10u30 Financieel verslag, overzicht ledenbestand en ledenwerving

11u00 Koffiepauze

11u15 Voorstel van de excursiekalender en toelichting en praktische informatie over het weekend naar de Ardennen (omgeving Vielsalm – Lierneux)

11u30 Feedback over het afgelopen jaar omtrent de excursies, samenwerking met Natuurpunt, onze website en het ledenblad *Muscillanea*

12u45 Invullen van bestuursmandaten

Voorlopige excursiekalender 2019

Zaterdag 16 maart: Haspengouwse boomgaarden (o.a. Gelinden-Overbroek) (B&L). Om eens en voor altijd duidelijk te maken of ecologische waardevolle boomgaarden ook rijk zijn aan mossen en/of korstmossen.

Zaterdag 30 maart: Zwinbosjes, W-Vlaanderen (B&L)

Zaterdag 6 april: Zoniënwood – Hoeilaart (B&L)

Zomer: Meeuwen-Guitrode, militair domein (Limburg), (B&L)

Zaterdag 19 oktober: Haasop Beveren (L)

Zaterdag 19 oktober: Westerlo – Herselt (B)

Weekend: 20-22 september: Vielsalm-Lierneux.

Muscillanea 2018

D. De Beer en L. Peeters brengen verslag uit over vijf nieuwe en interessante vondsten voor Vlaanderen in 2018: Knotsknikmos, Duizendpootmos, Recht granietmos en Ongezoomd ertsmos.

Een verslag van het bezoek aan het natuurreservaat Heid des Gattes te Aywalle op 22 april, wordt gebracht door D. Van den Broeck, met afbeeldingen van L. Vanhecke van Dijkenlichtvlekje, Lipschaduwmos, Oranje wimpermos, Rotsvingermos en *Caloplacca demissa*. W. Van Landuyt brengt verslag uit van de mossenexcursie op de centrale begraafplaats van Brugge op 14 juli. D. De Wit, D. Van den Broeck en A. De Bruyckere maakten het verslag op van de lichenexcursie op het kerkhof die dag. Dit kerkhof werd in 2009 uitgeroepen tot het lichenenrijkste kerkhof van Vlaanderen en wordt op regelmatige basis opgevolgd. Dit artikel gaat ook verder in op de evolutie van de lichenen op het kerkhof en behandelt 7 nieuwe soorten die op 14 juli werden gevonden. Vervolgens zijn er een aantal excursieverslagen van mossenexcursies van D. De Beer: “De Uitlegger te Brasschaat”, “de Vallei van de drie beken te Diest”, “Het Goorken in Arendonk” en “Vrieselhof te Oelegem”. Ook het mossenweekend in de kalkstreek (2017) en het voorjaarsweekend in Viroinval (2018) kregen een verslag van D. De Beer. K. Hellemans brengt het relaas van enkele bijzondere lichenen die in zijn tuin werden gevonden na snoeiwerk aan enkele beuken. De ontdekking dat er bij veel lichenen een tweede zwam in het spel is (Milanesa et al. 2015) wordt door K. Hellemans in een bevattelijk artikeltje uit de doeken gedaan.

Mossenexcursies Antwerpse Mossenwerkgroep tweede helft 2018

Met onze mossenwerkgroep trachten we elke zondag op stap te gaan. Tijdens de zomer (juni, juli, augustus) doen we geen mossen, maar strepen we vaatplanten in het kader van het “zwarte gaten”-programma van Flo.Wer. Onze uitstappen worden meestal ad hoc georganiseerd en we hebben zelden een planning over meerdere weken. Vanaf 2019 trachten we wel tijdig aan te kondigen waar we naartoe gaan op de website van de WBL, zie <https://www.mossenkorstmossen.be/>

Wie graag op de hoogte blijft van onze activiteiten hoeft maar een mailtje te sturen naar dirk.debeer@telenet.be en wordt dan opgenomen in de maillist. Iedereen is welkom en zonder enige verplichting !

Wie de volledige soortenlijst wil bekijken kan hiervoor terecht op www.waarnemingen.be

De Stropers te Stekene – 26 augustus

Het was al enkele jaren geleden dat we nog eens naar Oost-Vlaanderen en De Stropers waren getrokken. De grootschalige natuurinrichtingswerken zijn ook al een poos afgewerkt en we waren benieuwd welke weerslag dat zou hebben op de mossen.

We spraken af aan de “Uilenspiegelbank”, voor ingewijden een klassieke plek om af te spreken, niet dus voor wie tevergeefs zoekt naar een bankinstelling, het gaat gewoon om een zitbank. Van daar volgden we de wandelweg langs de “Linie”, restant van een in 1701-1702 door de Spanjaarden aangelegde verdedigingswal. Wegens de uitzonderlijke droogte konden we zonder al te veel moeite in de bospercelen geraken en we hadden al snel een vrij complete lijst van “Kempische” bossoorten, doodhoutsoorten en epifyten. Lydia toonde triomfantelijk een pluk Schorsdekmos, deze nieuwkomer kan tegenwoordig in bijna elk naaldbos in het Waasland gevonden worden.

Schorsdekmos met Gedrongen kantmos op dood dennenhout © Leo Van Herbruggen

Wat verder konden we de Linie oversteken en we kwamen bij een drooggevalen plas, rijkelijk met landvorkjes begroeid. De meeste waren Sponswatervorkjes, hier en daar stond er ook Gewoon landvorkje tussen.

Aan de oostzijde van het bos kwamen we langs een perceel waarin we reeds van ver veenmosbulten zagen. De meeste waren Gewimperd veenmos, soms stond er Haakveenmos tussen maar Gewoon veenmos ontbrak volledig. Alle hadden ze behoorlijk te lijden van de aanhoudende droogte, zullen ze deze uitzonderlijke zomer overleven?

We picknickten in de buurt van de Lange Vaag. Na de middag trokken we naar de ontboste en afgegraven centrale delen van de Stropers. Op de taluds van de grachten speurden we naar pioniermosjes, zonder veel resultaat, maar er stond nu wel Gewoon veenmos en Leo vond warempel een pluk Glanzend veenmos, de eerste vondst van dit veenmos in de Stropers én de verre omgeving.

De kale plekken rond enkele dieper gegraven – en nog waterhoudende – plassen leverden nog enkele aardige mosjes op: Oermos, Violet landvorkje, Grof goudkorrelmos en Flesjesmos. Ondertussen waren er dreigende onweerswolken verschenen en we spoedden ons naar de parking, waar we gelukkig nog met droge kleren aankwamen.

Luysterborg te Beerse en Duivelskuil te Beerse - 2 september

De Luysterborg is een bosgebied dat in beheer is van ANB. Het is deels oud bos en deels jonge bosaanplant op voormalige landbouwgrond. Een ringvijver en een recent gegraven poel worden beheerd in functie van de amfibieën. Het bos hadden we nooit eerder bezocht en er zal ook nog wel nooit naar mossen zijn gekeken.

Vlakbij de ingang stonden we al midden van een jonge aanplant van Zomereik. Meestal zijn die rijkelijk van epifyten voorzien. Dat had wat ons betreft hier wel wat meer mogen zijn, de invloed van de omliggende landbouw was duidelijk te merken. Toch vonden we nog Vliermos, Knikkend palmpjesmos en zelfs Broedkroesmos. De amfibieënpool zag er veelbelovend uit, de grotendeels drooggevallen oevers waren rijkelijk met mos begroeid – tenminste dat dachten we – want al dat “mos” was één aaneengesloten tapijt Watercrassula. Gelukkig was hier en daar nog een plekje onbegroeid gebleven en daar vonden we fraaie soorten als Oermos, Smal watervorkje en Klein rimpelmos.

Aan de rand van het bos was een graslandperceel deels afgegraven en daar vonden we Lichtrandmos met Kroppluisjesmos en Gewoon broedpeermos.

Massabegroeiing van Canadese rus © Leo Van Herbruggen

Kort na de middag hadden we alles gezien en we verplaatsten ons naar de Duivelskuil, een ander door het ANB beheerde gebied in Beerse. Veel meer dan 's morgens in het bos hadden we nu last van de verschroeiende warmte en onze aandacht voor de mossen verslapt zienderogen. Op een laatste plagplek werden we dan toch wat opgemonderd door de vondst van Flesjesmos, weliswaar verdroogd, Lichtrandmos en Bolletjespeermos. Tenslotte hielden we ons nog even bezig met de verschillen tussen Canadese rus – hier alom tegenwoordig – en Veldrus.

Dessel-Witgoor – De Paey - 9 september

De Paey was weer zo'n onbekend bosgebied voor ons, altijd spannend dan, dat kan meevallen, maar ook enorm tegenvallen. We hadden afgesproken aan de voetgangersbrug over het kanaal Kwaadmechelen-Turnhout maar besloten, na bestuderen van de kaart, een kilometerhok verder te inventariseren. Daar lag een plas met veenmossen wist Roland ons te vertellen.

Het eerste deel van de wandeling keken we – bij gebrek aan beter- maar wat naar pioniermossen langs een maisakker waar we de gebruikelijke “petatjesmossen” vonden als Slankmos, Knolletjesgreppelmos maar ook Scharlakenknolknikmos. Aan de bewuste plas kon het echte werk beginnen met Geoord veenmos, Waterveenmos, Gewimperd veenmos, Haakveenmos, Gewoon veenmos en Glanzend veenmos in grote hoeveelheden. De jonge eiken verder in het bos waren opvallend rijk aan epifyten, naast het klassieke drietal levermossen (Boomvorkje, Helmroestmos en Schijfjesmos) vonden we ook Dwergwratjesmos en bladmossen als Vliermos, Knikkend palmpjesmos, Boommos, Broedkroesmos en Staafjesiepenmos. Bij de bodemmossen waren zowel Riempjesmos, Pluimstaartmos als Etagemos van de partij.

Boommos op een jonge eik © Leo Van Herbruggen

Op de terugweg bekeken we nog een bunker – helaas in een andere kilometerhok – die mooi begroeid was met Groot klokhoedje, Broeddubbeltandmos, Muursnavelmos, Oranjesteeltje en Gebogen achterlichtmos. Langs de oever hadden we tenslotte nog Watervedermos en Diknerfmos. We eindigden met het fraai aantal van 84 soorten.

Dessel-Witgoor – Rechtenkant - 30 september

De excursie van 9 september was een meevaller, dus besloten we vandaag de overzijde van het kanaal te bekijken, weerom “terra incognita” voor ons. De moesten eerst een flink eind wandelen eer we in het te inventariseren hok geraakten. Daar vonden we aanvankelijk alleen maar de te verwachten soorten van zure bossen, flink wat soorten maar weinig vermeldenswaardig. Op een oude betonnen buis vonden we als afwisseling wat kalkmossen: Broeddubbeltandmos (mét kapsels) en Muursnavelmos. Wat verder werd het bos vochtiger en stond er nogal wat Gagel, een goede reden om daar eens tussen te snuffelen. Zoals verwacht stond er veenmos: Geoord, Gewimperd, Amfibisch, Fraai en Gewoon veenmos.

Het pad was deels verhard met puin en plaatselijk stond er veel Lichtrandmos, maar vooral kleine ruderales mosjes zoals smaragdsteeltjes en knikmossen. Een vrij donker sparrenbos trok onze aandacht

en vrij onverwacht vonden we er Glanzend en Gewoon maanmos, Moerasbuidelmos en Rood draadmos.

Aan een verlaten en gedempte visvijver waren eindelijk wat epifyten te spotten waaronder Broedkroesmos en Vliermos, maar verder leverde dit omweggetje niet veel op. Op de rand van het hok, waar het bos veel meer open werd en overging in droge (maar helaas ruige) heide gingen we nog even op de knieën op een halfverhard zijweggetje. Daar viel onmiddellijk een nogal ijl peermos op met broedknoppen in de bladoksels. We vermoedden Draadjespeermos en dat werd achteraf bevestigd. Hier is ongetwijfeld ooit met metalen vervuilde grond aangevoerd. Het peermos werd er vergezeld van Gevoord landvorkje, nog zo'n soort die je hier niet zou verwachten.

Op de terugweg werd amper nog iets nieuws gevonden, hoewel hier op de kaart enkele plassen te zien waren. Deze waren ofwel dichtgegroeid ofwel onbereikbaar. Toch waren we meer dan tevreden met precies 80 soorten op onze lijst.

Kwaadmechelen – De Rammelaars - 7 oktober

Het wordt moeilijk om in de provincie Antwerpen nog een plek te vinden waar we nog niet naar mossen gekeken hebben, dus moeten we al eens uitwijken naar Limburg. Onze keuze viel op het Natuurpuntreservaat de Rammelaars, na een tip van Roland.

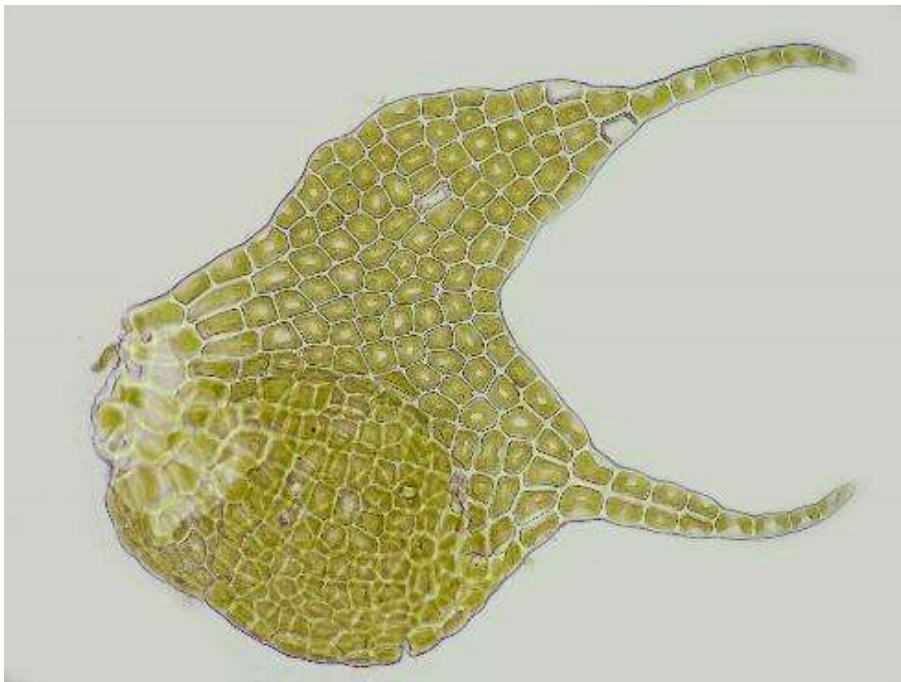
Nieuwsgierige konikpaarden © Roland Luts

Op gebied van mooie vondsten ging de wandeling traag op gang, mossen waren er wel te zien, maar eigenlijk alleen maar algemene soorten. Dat begon pas te verbeteren als we aan de nattere delen van het reservaat kwamen. In een venig graslandje vonden we de eerste meer interessante soorten zoals Roodviltmos. Maar dat was blijkbaar ook de lievelingsplek van de konikpaarden die nieuwsgierig aan alles en nog wat kwamen snuffelen, wat niet alle deelnemers op prijs stelden. Gelukkig lieten ze ons met rust zodra we de elzenbroeken gingen verkennen. Die moeten zeker betere tijden hebben gekend, ze zijn fel uitgedroogd en verruigd. Toch was er hier en daar nog een pluk veenmos te vinden, maar enkel Gewoon en Gewimperd veenmos. Hier en daar groeiden wat wilgen, zodat toch wat epifyten te noteren waren, want op de elzen was buiten Klauwtjesmos niet veel te zien. De beste soort was Vliermos, maar dat is al lang geen zeldzaamheid meer. Op de bodem vonden we nog Hartbladig puntmos en een mooie populatie volop kapselend Vals kortsteeltje.

's Middags gingen we terug naar het natuurhuis waar we in de schaduw van een boom onze boterham verorberden. In de buurt bekeken we nog wat betonmossen, zoals Penseeldikkopmos en Gebogen achterlichtmos.

Na de middag verkenden we het zuidelijk deel van het reservaat. In een elzenbosje vond Roland Gerimpeld gaffeltandmos, niet echt mooi materiaal, maar we waren blij deze soort nog eens te zien, ze lijkt ons op het punt om in Vlaanderen te verdwijnen. Wat verder deed Nicole de vondst van de dag: een rotte stam van een omgevallen els volledig begroeid met Krulbladmos. Dit fraaie levermos vertelt net het tegenovergestelde verhaal, het is pas in 2000 voor het eerst in Vlaanderen gevonden en wordt de laatste tijd meer en meer aangetroffen.

Verder kwamen we in een meer open landschap, waar op mossengebied maar weinig te beleven was, maar landschappelijk wel erg mooi. Na een tijd werd het duidelijk dat we ergens een pad hadden gemist, want we bevonden ons al een behoorlijk eind in een ander kilometerhok. De reden waarom het pad niet was aangeduid werd ons al snel duidelijk: we moesten een perceel passeren waar nog maar net de populieren waren omgezaagd.

Detail van blad van Krulbladmos © Roland Luts

Het werd dus klauteren om uiteindelijk terug op het goede pad terecht te komen. Langs de weg terug, evenwijdig met het kanaal, deden we nog een laatste poging om nog wat mossen toe te voegen aan de lijst. In de gebetonnerde baangracht stond overvloedig Gewoon spatwatermos, breed Dubbeltandmos en Muursnavelmos, wat onze lijst op een totaal van 64 soorten bracht.

Peer (Kleine-Brogel) – Dommelvallei - 28 oktober

Na de wandeling in de Rammelaars had Nicole ons enkele suggesties aan de hand gedaan voor mosexkursies. De Dommelvallei was daar een van. Nu we in hartje Limburg vertoefden verdubbelde het deelnemersveld, we waren met niet minder dan 9 mensen op de afspraakplaats.

We begonnen de wandeling langs een maisveld, waar we meenden dat er een jager rondliep. Dirk ging er naartoe om te informeren of we wel veilig waren, maar de man was op schattenjacht met een metaaldetector. We konden dus zorgeloos het struikgewas induiken wat onmiddellijk een rits aan epifyten opleverde, waaronder Kwastjesmos. Ondanks de droogte was het hier plaatselijk erg nat, hier en daar waren er kwelplekken waar je verraderlijk diep kon inzakken. Dat moest Chris aan de lijve ondervinden: ze zakte tot aan de heupen in het moeras. Gelukkig kon ze de groep snel terug vervoegen, gedepanneerd door reservekledij die ze van de andere deelnemers kon lenen. Bij een volgende

gelegenheid kreeg ik mijn kousen proper gewassen terug en met de gaten gestopt! Ook Lydia probeerde de stunt van Chris te herhalen – of was zij er enkel op uit wat aandacht te krijgen van galante mannen? Op de oever van een verlaten visvijver werden de eerste veenmossen gespot: Gewoon en Gewimperd veenmos. Het zou voorlopig bij deze soorten blijven, want hoewel we nog een heel eind onze weg zochten door een beekbegeleidend veenmosrijk broekbos, leverde dat amper nieuwe soorten op. Het was dan ook al etenstijd toen we bij een eerste graslandje kwamen dat we volgens Nicole zeker moesten bekijken. En dat was de moeite! In dit kwelrijk grasland, met hier en daar verraderlijke drijftillen, konden we ons hart ophalen aan Slank veenmos, massaal Beekstaartjesmos, Sliertmos, Geveerd sikkelmoss en een Nerfpuntmos.

Druk overleg, welk mos is dit? © Roland Luts

Was het Hartbladig puntmos of Reuzenpuntmos, weer zo'n twijfelgeval: vertakte planten, het milieu klopt ook, maar de oortjes zijn te weinig ontwikkeld voor Reuzenpuntmos. Hoewel, de foto's die Leo mij later doorstuurde vertoonden wel de typische bladoortjes van Reuzenpuntmos. Guido kwam opzetten met een thalleus levermos, dat heel wat animo teweegbracht. Dirk meende er Elzenmos in te herkennen, wat door anderen werd tegengesproken. Misschien dan Gekroesd plakkaatmos? Uiteindelijk waren het de foto's van Leo die alle twijfel wegveegden, geen enkel levermos heeft zo'n frisgroene kleur, evenwijdige thallusranden en een scherp afgetekende nerf als Elzenmos.

We keerden terug naar de auto voor de picknick, onszelf verwensend omdat we niet gewoon alles hadden meegenomen deze morgen. Na de middag stapten we stevig door tot waar we 's middags waren gebleven. We volgden de Dommel van op een afstand door het elzenbroek, steeds speurend naar o.m. afwijkende veenmossen, zonder veel resultaat echter.

Zo kwamen we uiteindelijk bij het einddoel van de wandeling: een veel groter venig grasland. Jammer genoeg was daar gemaaid en waren o.m. de veenmossen net te herkennen. Tussen het gras stond weer opvallend veel Beekstaartjesmos, maar naast Roodviltmos was er niets meer dat ons kon boeien.

Het was uiteindelijk Nicole zelf die met de vondst van de dag kwam aandraven: een rood aangelopen veenmos, Glanzend veenmos dachten we op het terrein, maar het bleek het veel zeldzamere Violet veenmos te zijn.

Het frisgroene Elzenmos © Leo Van Herbruggen

Hechtel-Eksel – Resterheide en Begijnenvijvers - 4 november

Niet minder dan 12 deelnemers waren present op de parking van de Begijnenvijvers. Na een korte inleiding door Theo Geuens, onze gids, vertrokken we voor een wandeling rond een van de vijvers. Langs het wandelpad werden een aantal te verwachten soorten genoteerd, een drooggevalen plek van de vijver vroeg om een nauwkeuriger onderzoek, we vonden er Gewoon watervorkje, Slankmos en een vreemd Peermos, dat bij nader toezicht Fijnkorrelknikmos bleek te zijn. Volgens het Nederlandse DNA-barcodingproject zou dit slechts een vorm zijn van Geelkorrelknikmos. Voor onze Britse collega's is dit wel een goede soort, maar voor hen is Geelkorrelknikmos dan weer synoniem van Grofkorrelknikmos. Kun je nog volgen? Voor alle zekerheid blijven we deze drie apart noteren. Op de wortels van de wilgen groeiden wat onbestemde slaapmosjes, sommige met kapsels. In het verleden zouden we die gemakshalve Gewoon of Oeverpluisdraadmos genoemd hebben, nu weten we beter, er kunnen interessante soorten onder schuil gaan. In dit geval was dat Puntsikkelmos (*Warnstorfia pseudostraminea*), een broertje van Vensikkelmos maar met recht blad en een opvallende groep rhizoidinitiaalcellen in de bladtop en *Drepanocladus minus* (voorlopige naam), nog zo'n onbestemd slaapmosje, maar met een korte dubbele nerf. Deze laatste naam zal je vruchteloos zoeken in je flora's!

In de broekbossen, rijk aan veenmossen, vonden we enkel Gewoon en Gewimperd veenmos plus een aantal algemene epifyten. Een oud betonnen brugje zorgde voor wat afwisseling: de klassieke betonnenmossen maar ook Gewoon spatwatermos, dat we misschien beter "betonnen bruggetjesmos" zouden dopen.

We kwamen nu op open terrein, waar volop gewerkt wordt aan heideherstel. Langs een vennetje stond zeer veel geoord veenmos, elders vooral Kussentjesveenmos in mooie gele kussens. Op het daarnaast gelegen perceel, vroeger in landbouwgebruik, zagen we veel Vals kortsteeltje langs een gegraven plas. In plassen tussen wat ruig gras stond nog zo'n "nieuw" sikkelmos: *Drepanocladus bakeri*, rechtopstaande planten met recht blad en de stengeltop opvallend knopvormig. Verder leek dit terrein weinig op te leveren, maar in een vochtige uithoek kwamen onverwacht Roodviltmos, Zacht veenmos, Lichtrandmos en Hol moerasvorkje tevoorschijn. Het werd nu hoogtijd voor de lunch en we spoedden ons naar het visserschalet waar voor ons plaats werd gemaakt op het terras.

Na de middag zouden we een broekbos bekijken naast de voormalige spoorweg. We hadden al snel door dat ons dat weinig ging opleveren, er stonden enkel hoogstammige elzen met weinig of geen epifyten en de ondergroei was zeer ruig. We probeerden dan maar om te hergroeperen, maar dat liep

niet van een leiden dakje. Eenmaal de groep terug bij elkaar was er nog net genoeg tijd om af te spreken hoe we zouden teruggaan. We deden nog een graslandje aan, met als nieuwe soort enkel Wrattig veenmos, maar op de rest van de terugweg was er niets nieuws meer te vinden. Maar al bij al was dit een zeer geslaagde wandeling met liefst 79 soorten.

Zoerselbos – 25 november

Het was al een poos geleden dat we nog een excursie dicht bij huis hadden, we konden dan ook 9 deelnemers noteren, een mooie opkomst voor een mossenexcursie. Het Zoerselbos hadden we al eerder bezocht, maar een week eerder had Leo tijdens een Colybia-activiteit hier Breed moerasvorkje gevonden, wellicht de tweede vondst in Vlaanderen ooit, en dat maakte ons nieuwsgierig.

Het geduld van Linda, onze gids, werd al dadelijk op de proef gesteld. De oevers van de recent omgelegde Risschotse Loop (eigenlijk de bovenloop van het Groot Schijn) langs weerszijden van de Antwerpsedreef trokken al dadelijk onze aandacht. De meanderende loop zorgde voor mooie steile afslagkantjes en bovendien was hier leem aangesneden, ideale plekken dus voor pioniermosjes. De eerste soort die opviel was Flesjesmos, die vierkante meters bedekte. Ertussen volop bruinige sprietjes Leemgreppelmos, hier en daar volop kapselend. Er stond ook heel wat Gewoon pluisjesmos, bij nader onderzoek thuis bleek die steeds gemengd met zijn dubbelganger Gebogen smaltandmos. Hier en daar vielen stijve, ijl bebladerde toefjes op: Broedpeermos. Dré stopte mij een toefje toe dat er wel wat op geleek, maar zonder broed. Het was duidelijk een knikmos. Ik ging er van uit dat het eentje was van de groep met broedknolletjes, maar geen knolletjes te vinden, wel opvallend veel broeddraden op de stengel. Zo zijn er maar weinig, Veenknikmos was het zeker niet en Boomknikmos is een epifyt. Zo kwam ik bij *Bryum oeneum*, een soort die ik nooit eerder gezien heb. Helaas mogen we deze naam vergeten, want *B. oeneum* is nu synoniem van *B. pallens* (Rood knikmos), hoewel beide er heel anders uitzien.

We trokken het bos in via de Hallebaan. Er lag nogal wat dood hout, waar we de klassiekers vonden als Knopjesmos, Viertandmos, Geelsteeltje, Breekblaadje, Boskronkelsteeltje e.d. Grijs kronkelsteeltje werd opvallend weinig gezien, Boskronkelsteeltje daarentegen was alom tegenwoordig. Er lag nogal wat dood dennenhout, vaak begroeid met Echt klauwtjesmos en Gedrongen kantmos, de typische begeleiders van Schorsdekmos. Na veel zoeken werd hier uiteindelijk een kleine pluk van gevonden. Roland had ondertussen broedkelkje gevonden op de rand van een bosgreppel.

Zoerselboskabouters © Roland Luts

We keerden terug langs de andere oever van de Risschotse loop, vooral omdat we hoopten nog wat epifyten te vinden in een jonge eikenaanplant. Dat viel erg tegen, we waren al blij dat we een kleine pluk Helmroestmos konden vinden. Ondertussen had Karin wel Dwergwratjesmos gevonden op een grote eik.

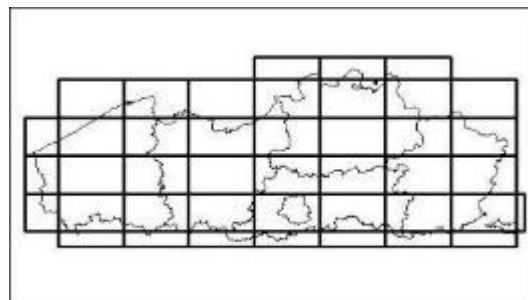

Breed moerasvorkje, op een rotte afgezaagde dennenstronk © L. Van Herbruggen

Na de lunch – op een bank bij onze auto's – waren we blij dat we even flink konden doorstappen. Het stilzitten deed geen deugd aan onze reeds verkleumde voeten. Leo toonde ons de plek met Breed moerasvorkje, op de rottende stom van een afgezaagde den, de typische groeiplaats. In de buurt stond ook nog Riempjesmos en Neptunusmos. We trokken dwars door het bos naar de plek waar veenmossen stonden, we noteerden er Gewoon, Fraai en Gewimperd veenmos. Maar we konden de lokroep niet weerstaan van een Wilgenbroekbos even verder, al had Leo ons gewaarschuwd dat we ons aan de rand van het kilometerhok bevonden. Terecht bleek achteraf, alle waarnemingen uit het wilgenbroek behoorden tot een ander hok. Niet getreurd, we konden ons uitleven aan haarmutsen, kroesmossen en zo meer. Er stond opvallend veel Vliermos en iepenmos (Staafjesiepenmos bleek onder de microscoop, tegenwoordig de meest algemene soort). Op een wilgentak vonden we een afwijkend boomvorkje met broed, we gokten op Ruig boomvorkje en dat bleek te kloppen. Wat verder stond ook blauw boomvorkje en bleek boomvorkje was uiteraard alom tegenwoordig. Lang geleden dat we nog Drie boomvorkjes bij elkaar vonden!

We vonden in totaal 87 soorten, geen record maar wel een bijzonder hoog aantal voor Vlaanderen, hieronder 12 Rode Lijst-soorten.

PLANTEN

natuurpunt

Plantenwerking Natuurpunt

In het Vlaamse land zijn tientallen plantenwerkgroepen actief binnen Natuurpunt.

Zij organiseren jaarlijks talrijke excursies voor beginners tot gevorderden.

Veel plantenwerkgroepen gaan op "streeptocht". "Strepen" is inventariseren op kilometerschaal (via het 'IFBL-raster') met behulp van een streeplijst. De gegevens van deze streeptochten kunnen gebruikt worden in het kader van atlasprojecten.

Daarnaast spitsen de meeste werkgroepen zich toe op de studie en inventarisatie van natuurgebieden. Een aantal werkgroepen doen zelfs aan vegetatiekunde door vegetatie-opnames te maken van percelen (met de schaal van Tansley) en/of van permanente proefvlakken (met de schaal van Braun-Blanquet). Iedereen kan zich bij een werkgroep aansluiten om deel te nemen en bij te leren.

Plantenwerkgroepen

Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud

<http://www.natuurpuntantwerpenstad.be/fon/>

Erik.Molenaar@skynet.be Fon-o-foon 0474/35.53.69

Nationale Werkgroep Botanie

André Van den Bergh

tel. 052/35.05.18

GSM 0472/68.83.35

<https://plantenwerkgroep.wordpress.com/lokale-plantenwerkgroepen/nationale-werkgroep-botanie/andrevandenbergh@yahoo.com>

NWB

Regionale plantenwerkgroepen

Plantenwerkgroep Duinvioltje
Plantenwerkgroep Zuid-West-Vlaanderen
Plantenwerkgroep Meetjesland
Plantenwerkgroep Vlaamse Ardennen plus
Plantenwerkgroep Allium-Denderstreek
Plantenwerkgroep Zuid-West-Brabant
Plantenwerkgroep Oost-Brabant
Plantenwerkgroep Thalictrum
Ecologische werkgroep Meanderland
Plantenwerkgroep Genk
Plantenwerkgroep Noord-Limburg *De slobkousjes*

Haspengauwse plantenwerkgroep
Plantenwerkgroep Voeren
Limburgse plantenwerkgroep

Lokale plantenwerkgroepen

Plantenwerkgroep Westland
Plantenwerkgroep Markvallei
Plantenwerkgroep Gent
Plantenwerkgroep Scheldeland
Plantenwerkgroep Naturelaar – 's Heerenbosch
Plantenwerkgroep Klein-Brabant
Plantenwerkgroep Wielewaal (regio Lier)
Plantenwerkgroep Holsbeek
Plantenwerkgroep Schijnvallei
Plantenwerkgroep Landschap De Liereman

Plantenwerkgroep Antwerpen Stad
NP Hasselt – Zonhoven SAP-clubje
Plantenwerkgroep Oude Spoorweg
Plantenwerkgroep Natuurpunt Lanaken
Plantenwerkgroep Haacht
Bramenwerkgroep Vlaamse Ardennen plus
Plantenwerkgroep Antwerpen Noord
Plantenwerkgroep Zuidrand Antwerpen

Biodiversiteit op kerkhoven in Vlaams-Brabant

Vanuit Natuurpunt Studie stuurden we een voorstel in bij de provincie Vlaams-Brabant voor een project rond het bewaren en verbeteren van biodiversiteit op kerkhoven.

In 2015 is er een stop gekomen op het gebruik van pesticiden op openbare domeinen en worden volop alternatieve methodes gezocht (bv. branden, inzaaien met groenbedekkers, ...).

Oude kerkhof van Laloux – Rochefort - Beemdskroon op strooiweide © Annelies Jacobs

We willen deze gelegenheid aangrijpen om kansen te creëren voor een ecologisch beheer van kerkhoven en begraafplaatsen.

Het goede nieuws is dat de provincie dit project heeft goedgekeurd en wil ondersteunen!

In kader van dit project willen we het volgende verwezenlijken:

- Ondersteuning van de Dienst Erfgoed van de provincie Vlaams-Brabant, met ecologische informatie en advies. Zij organiseerden reeds een studiedag rond dit thema en daar kunnen wij via dit project aan bijdragen in de toekomst.
<https://www.vlaamsbrabant.be/vrije-tijd-cultuur/erfgoed/monumentenzorg/nieuws-plattelandskerkhoven-2017-studiedag-en-publicatie.jsp>
- Ondersteuning van de dienst Leefmilieu. Er is reeds een Inspiratiegids met algemene tips voor het vergroenen van kerkhoven. Wat ontbreekt is detailinformatie over welke bedreigde biodiversiteit op welk kerkhof aanwezig is. Precies daar dit project belangrijke lacunes invullen.
- Vlaams-Brabant wordt de 1^e regio in Vlaanderen waar concreet wordt gewerkt aan ecologisch beheer van kerkhoven: voorbeeldfunctie en zichtbaarheid via verschillende laagdrempelige en toegankelijke kanalen (informatiefilmpjes, infoborden, ...)

- Opwaarderen en extra kansen geven aan verschillende zeldzame soorten (waaronder een aantal koesterburen zoals Papegaaizwammetje, Beemdkroon,...), die specifiek op Vlaams-Brabantse kerkhoven een toevluchtsoord (kunnen) vinden.

In januari 2019 zullen alle kerkhoven en begraafplaatsen van Vlaams-Brabant als gebied ingetekend zijn op www.waarnemingen.be. Zo kan iedereen die wil de waargenomen soorten per kerkhof bekijken en eventueel helpen aanvullen.

We zouden bij het project enerzijds de aandacht willen vestigen op een aantal 'algemene' principes of handvaten bij het beheer van kerkhoven:

- behoud van oude muurtjes met muurflora
- behoud van schrale gazons op strooiweiden
- aandacht voor nestgelegenheid en nectaraanbod wilde bijen
- ....

Het is de bedoeling om te sensibiliseren: het mag allemaal wat 'wilder' en natuurlijker!!

Daarnaast selecteren we een aantal specifieke kerkhoven waar bijzonder kwetsbare soorten staan. Voor deze kerkhoven bekijken we met de beheerders hoe we het voortbestaan van deze soorten kunnen verzekeren. Voorbeeld hiervan zijn het kerkhof in Zoutleeuw met een populatie Handjesereprijs die momenteel wordt gebrand of de begraafplaats aan Heverlee-Abdij van het Park met een oud muurtje vol Heelbeen, ...

We willen begin volgend jaar een zicht hebben op de kerkhoven waarop we zouden focussen voor verder onderzoek (flora, graslandpaddenstoelen, wilde bijen, ...), of om al in gesprek te gaan met de beheerder.

Ideeën of tips over kerkhoven of begraafplaatsen waar het interessant is om rond te werken, zijn zeker welkom!

Wie graag aan dit project wil mee werken kan een mailtje sturen naar

Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be en Annelies.jacobs@natuurpunt.be

Plantenwerkgroep Gent

Verslag PWG streeptocht 21/08/2018: Vinderhoute – Molenmeers, hok D2-18-22

Joost Buyse

De 12 opgekomen botanisten verkenden eerst het kerkhof, waar er o.a. Klein vogelpootje, Zwaluw tong en *Oxalis latifolia* werd gestreept. Daarna gingen we op weg, waar we langs een maïsveld verschillende *Setaria*'s zagen zoals Kransnaalbaar, Chinese naalbaar en Geelrode naalbaar. Rond de vijver in de Molenmeers troffen we de gewone oeverplanten en Bosbies aan. Bij een kleiner plasje konden we ook nog verschillende planten aanstrepen zoals Egelboterbloem, Blaartrekkende boterbloem, Behaarde boterbloem, Grote waterweegbree en Zomprus, en zo konden we de avond afsluiten met 173 streepjes.

Verslag streeptocht 06/09/2018: Omgeving containerpark Maïsstraat, hok D3-12-41 **Herman Van de Wynkele**

Op 6 september ging de Plantenwerkgroep Gent voor de laatste keer van het seizoen op stap voor een streeptocht. Ditmaal langs het fietspad vertrekkend vanuit de Maïsstraat tot aan de fietsersbrug over de Nieuwevaart. Er kwamen een tiental aanwezigen opdagen. In een grachtje bij het begin van de tocht vonden we onder andere Grote waterweegbree en Dwergkroos. Ook onder andere Wolfspoot en Harig wilgenroosje bloeiden er langs de kant. Verderop twee typische bloeiërs van de nazomer: Late en Canadese guldenroede. Ook Glad en Geel walstro konden we strepen, maar de bloei was niet duidelijk zichtbaar door het maaien. De tocht was wat korter door de vroegere valavond, maar de avond werd daarna gezellig afgesloten in een café in de buurt.

Nationale Werkgroep Botanie

Excursiekalender 2019

Dagexcursies van 9u30 tot 17u00 waarbij het gebruik van verschillende plantenboeken aan bod komt. Meebrengen: laarzen, loep, flora's, lunchpakket met drank.

Zaterdag 13 april Plantenstudiedag in het Hallerbos – op zoek naar Schedegeelster

Gids: Chris De Caluwé, tel. 02/361.60.54.

Afspraak: 9u30 **kerk van Essenbeek (Kasteelstraat 122 Halle)** om 9u30.

De ganse dag planteninventarisatie in kmhok F4.14.43, met de vroege voorjaarsflora van het bos.

Zaterdag 27 april NWB-PWG Allium excursie: Plantenstudiedag in het Kluisbos te Aalst

Gids: Paul Van den Bremt, GSM 0474.90.02.49.

Afspraak: 9u30 in **de Hekelgemstraat 118 te Aalst (via N9 komen, anders 4x4 nodig!!)**

De ganse dag planteninventarisatie in kmhok D4.51.31, met de lenteflora in het natte bos.

Zaterdag 11 mei Plantenstudiedag in de Puttenbeekvallei te Merchtem / Opwijk

Gids: Andre Van den Bergh, GSM 0472.68.83.35.

Afspraak: 9u30 aan **het station van Merchtem (Stationsstraat 136)**.

De ganse dag planteninventarisatie in beheerde gebieden van Natuurpunt met rietkraag.

Zaterdag 25 mei Plantenstudiedag in het Velaartbos te Meise

Gids: Paul Van Elewyck, tel. 02/269.37.24.

Afspraak: 9u30 **kerk van Nieuwenrode (Kerkstraat 1 Kapelle-op-den-Bos)**.

De ganse dag planteninventarisatie in kmhokken D4.45.14 en eventueel D4.45.23, met het beheerde Natuurpuntgebied Velaartbos, Birrebeekvallei en omliggende velden.

Zaterdag 8 juni Plantenstudiedag in de Kleiputten van Terhagen (Boom)

Gids: Nico Wijsmantel, GSM 0476.66.63.68.

Afspraak: 9u30 **Nieuwstraat 40 te Terhagen (Boom)**.

De ganse dag planteninventarisatie in kmhokken D4.16.23 en 21, met de flora van de oude kleiputten en de Rupelvallei.

Zaterdag 6 juli Plantenstudiedag in het Ketenisschor te Kallo (Beveren-Waas)

Gids: René Maes, GSM 0494.17.85.86.

Afspraak: **9u30 kerk van Kallo (Sint Paulusplein 1)** om 9u30.

De ganse dag planteninventarisatie in het gebied met buitendijks schor, bloemrijke dijk en kalkrijke duinterreinen.

Zaterdag 20 juli Plantenstudie wateropvangbekkens van de Brabantse beek te Heizijde (Lebbeke)

Gids: Andre Van den Bergh, GSM 0472.68.83.35.

Afspraak: 9u30 **station van Heizijde (Klein Antwerpenstraat Lebbeke)**.

De ganse dag planteninventarisatie in kmhokken D4.32.34 en 33 met de vallei van de Brabantse beek en spoorwegkanten.

Zaterdag 3 augustus Plantenstudiedag in de Maasvallei te Godinne (Yvoir)

Gids: Andre Van den Bergh, GSM 0472.68.83.35.

Afspraak: 9u30 **station van Godinne (rue Grande 7)**

De ganse dag planteninventarisatie in kmhokken H5.16.42 en 41 met spoorweg, Maasoevers, kalkrotsen en aanpalende bossen.

Donderdag 15 augustus tot zondag 18 augustus Botanisch nazomerweekend in en rond de Hoge Venen in het Duits-Belgische grensgebied

Gidsen: Luc Allemeersch en Chris De Caluwé, tel. 02/361.60.54. Verblijf in Hotel Hirsch te Kalterherberg (D). Vier dagen botaniseren in de Vespervallei en Hoge Venen/ Nordeifel.

Zaterdag 31 augustus Plantenstudiedag op de terril van de mijn van Waterschei

Gids: Nico Wijsmantel, GSM 0476.66.63.68.

Afspraak: 9u30 **oostzijde van de terril in de Fazantenstraat te As tussen 140 en 126 (voetbalveld Tilcas Boys)**. De ganse dag planteninventarisatie in kmhokken D7.32.21 en 23 met de flora van de terril en omgeving.

Zaterdag 14 september Plantenstudiedag in een oud havengebied te Gent

Gids: Jean de Prez, GSM 0472.48.42.34.

Afspraak: 9u30 **Koopvaardijlaan te Gent**.

De ganse dag planteninventarisatie in een oud havengebied met oude dokken.

Zaterdag 28 september Plantenstudiedag in de vallei van de Eau d' Heure te Walcourt (Henegouwen)

Gids: Luc Allemeersch, tel. 02/361.60.54

Afspraak: 9u30 station van Walcourt (rue de la Station 124)

De ganse dag planteninventarisatie in en rond de riviervallei.

Zaterdag 12 oktober Plantenstudiedag Te Geraardsbergen

Gids: Luc Allemeersch, tel. 02/361.60.54.

Afspraak: 9u30 **station van Geraardsbergen (Stationsplein)**.

De ganse dag planteninventarisatie in stedelijk gebied met de Dendervallei. Aansluitend vergadering voor het opstellen van de kalender 2020. Voorstellen kunnen ook vooraf telefonisch of schriftelijk doorgegeven worden aan André Van den Bergh, Vitsgaard 9, 1745 Opwijk, tel. 052/35.05.18, e-mail: andre.vandenbergh@skynet.be.

Excursieverslagen 2018

De Zandpanne/Zwarte Kiezel in De Haan

Hedy Lecomte

De bijna voltallige harde kern van de NPLWG, 21 man/vrouw sterk, zakte op 7 september af naar Vlissegem. Het was de bedoeling het "zwarte hok" rond de Put van Vlissegem te inventariseren, maar na voorafgaande prospectie bleek het helemaal geen zwart hok te zijn en ....viel er ook veel te weinig te strepen om de soms verre verplaatsing van de deelnemers te honoreren. Dan maar 5 minuten verder gereden naar de zandpanne rond de Zwarte Kiezel in De Haan. Natuurpunt De Haan had ons, na ettelijke telefoontjes, de sleutel tot het afgesloten gebied bezorgd en ter plekke gaf Johan Van Hee, politiecommissaris en gedreven beheerder van het gebied, ons een kleine toelichting. Door de grote droogte van de voorbije zomer was de oogst niet zo groot maar we vonden toch Waterbies, Waternavel,, Duinreigersbek, Duinfakkelgras, Rode waterereprijs, Walstrobremraap, *Carex trinervis* en een water-ranonkel. Deze relatief kleine biotoop hield ons toch gans de voormiddag zoet tot een knagend honger-gevoel ons om 13 uur naar de picknickplaats dreef. Na de middag ging het richting duinen, alras een eerste discussie: Biestarwegras versus Strandkweek, of geen van beiden?

In de duinen vonden wij Zeewinde, Zeekool, Zeewolfsmelk, Zeeraket, Strandbiet, Loogkruid en het overal aanwezige Bezemkruid. Wij vervolgden onze weg door een recent opengestelde zandpanne waar twee nieuwe poelen zijn gegraven die veel potentieel bieden. Nu al o.a. Goudknopje, Rode ganzenvoet, Blaartrekkende boterbloem, Waterpunge en....Vlas(?), wellicht meegebracht door de twee paardjes die ter plekke aan natuurbeheer doen. Wij sloten deze toch nog welgevulde dag af om 17h10; slechts 1 x verkeerd gelopen in de wirwar van oude en nieuwe paden.

km-hok G5-41-11 te Farciennes met terril St^e-Cathérine

Allemeersch Luc

Op zaterdag 22 september stond een bezoek aan de terril van Ste- Cathérine op het programma. Deze terril is de storthoop van de mijnexploitatie Roton, de steenkoolmijn die als laatste Waalse in 1984 gesloten werd.

We begonnen met een hoopje met C4-grassen; Kafferkoren, Pluimgierst en Kransnaalbaar hadden een lekker warme zomer achter de rug en waren fors uitgegroeid. De berm van de expressweg was naar het zuiden georiënteerd en met het vele steenpuin had die een 'terriluiterlijk'. In juni moet het een bloemenzee geweest zijn maar nu was alles verschroeid na drie maanden Toscaanse zomer. Er was massaal veel Brandpastinaak, Echt bitterkruid, Peen en Slangenkruid. Er waren wel al frisse grond-blaadjes van Kleine pimpernel en Kleine bevernel.

Op de nieuw aangevoerde grond met veel wilgen en Vlinderstruik was de attractie de massale aanwezigheid van Kamferalant. Voor de meesten was het een onbekende plant. Bij de wilgen hadden we Boswilg, Grauwe wilg, Katwilg en kruisingen tussen deze soorten evt. met Schietwilg.

Na de middag troffen we in de bewoning Wijnruit, Spiesleeuwenbek en Geribde wolfsmelk. Deze laatste is volgens ervaringsdeskundigen een automatadventief uit het Middellands Zeegebied. En inderdaad, onder de gezichten van de lokale verkiezingen stonden nogal wat Italiaanse en Turkse namen.

Op het stabiel, bebost gedeelte terril groeide opvallend veel Wintereik; in de ondergroei vonden we o.a. Boshavikskruid en Noorse ganzerik. Op de vlakke gedeelten troffen we naast Driedistel dezelfde soorten als 's morgens zoals Brandpastinaak. Een natte plek werd gesierd door Kleine kaardebol.

Na deze extreem warme en droge zomer pronkten prachtige bananen in een tuin maar veel éénjarigen zoals Gewone muur ontbraken op onze lijst: ze waren al lang afgestorven en/of onherkenbaar verschrompeld. Tot groot ongenoegen van de plaatselijke veehouder waren de graslanden strogeel en uitgedroogd. In de bossen op oude leemgrond met veel Grote veldbies vermelden we nog Amandelwolfsmelk.

In totaal noteerden we na de lange, hete en droge zomer 226 taxa.

Prinsengoed, centrum , kerkhof en Maalbeekvallei te Grimbergen

Andre

Op 6 oktober konden we het plantenseizoen afsluiten met een zonovergoten dag en bijna 25 graden. Ik kon met 15 botanisten het Prinsengoed (een parkachtig bosgebied met de ruïne van het kasteel en bijhorende omwalling) intrekken, waar we in de eerste gracht Bosbies en Geoord helmkruid vonden. Langs de bosrand groeide veel Boskortsteel. Ook Bosereprijs en Groot heksenkruid werden aangestreept en aan de rand met de woonzone troffen we Grote zandkool aan. We trokken door het veld naar het hoogste punt van Grimbergen, waar we konden genieten van een panorama van het Atomium in Brussel tot de Sint-Romboutstoren in Mechelen. Aan een pompstation van Fluxis stond langs de rand van een maisakker Kruidvlier en Heggenrank, Hoenderbeet en Heggenduizendknoop vervulde de streeplijst. Langs enkele villawijken speurden we de wegganten af met Muursla, Blauw walstro, Klein liefdegras en Straatliefdegras en op gestorte grond groeide zelfs Kafferkoren. Na de middag werd het centrum uitgekamd met opnieuw Muursla, maar ook Gele helmblom, Alsemambrosia en Rankende duivenkervel. Op het kerkhof determineerden we nog Zandhoornbloem, Bleekgele droogbloem, Knolboterbloem, Liggend hertshooi en Draadgierst en tussen de grindpaden groeide heel wat Gevlekte wolfsmelk. Met de Maalbeekvallei sloten we de excursie af en de Tommenmolen was op deze late zomerdag de uitgelezen plek om tussen pot en pint de agenda 2019 op te stellen. De voormiddagtocht leverde 185 taxa en de namiddagexcursie 182.

Floristisch onderzoek voor natuurbehoud - FON

Excursiekalender 2019

Dit jaar houden we opnieuw contact met andere plantenwerkgroepen, ook binnen het onderzoek voor natuurbewaking. Perceelsgewijze monitoring in natuurgebied, Vinger aan de pols en Stadsflora komen opnieuw aan de beurt. Voor onze onderzoeken gelden de volgende afspraken. In principe gaat het om dagexcursies; wie in de voormiddag mee wil kan dat. Aanpakken voor de namiddag gaat per fon-o-foon. Samen rijden is de boodschap. Contacteer in elk geval de tochtverantwoordelijke of de fon-o-foon 0474/820471. Wij staan open voor alle belangstellenden; zelfs absolute beginners zijn welkom. Vergeet geen (laarzen, loep, flora en) picknick mee te nemen! "We middagmalen (nog steeds) gaarne in een volks café."

Erik Molenaar: erik@floristischonderzoek.net

Karin Thiers: karin.thiers@skynet.be

Johan Devos: devos.johan@gmail.com

Geert Andries: tregovi@hotmail.com

Luc Vervoort: Luc.vervoort@natuurpunt.be

Henk Coudenys: coudenys.henk@belgacom.net

Bart Mortier: kristine.lanckriet@telenet.be

Pierre Vanvooren: pierrevanvooren@hotmail.com

Zaterdag 20 april Schijnvallei Wijnegem Schilde c5-21-14

Afspraak: 9u15 parking thv De Pont 45 , Schilde

Meer info: Erik Molenaar

Zaterdag 4 mei Koningshof kanaal , industriegebied, villawijk c4-18-21

Afspraak: 9u15 Parking Brechtsebaan 83, Schoten

Meer info: Karin

Zaterdag 18 mei Demerbroeken hok D5-38-21

Afspraak: 9u15 Station Zichem: Ernest Claesstraat 84, 3271 Scherpenheuvel-Zichem

Meer info: Luc Vervoort

Zaterdag 25 mei Braakman Camping

Afspraak: 9u15 nog te bepalen

Meer info: Pierre Vanvooren

Zaterdag 1 juni Oostduinkerke

Afspraak: 9u15 Kruispunt Noordzeedreef en Park van Hannecart (tegenover Domein Westhoek), Oostduinkerke

Meer info: Johan Devos

Zaterdag 15 juni Dassenaarde hok D6-31-22

Afspraak: 9u15 Kerk Engsbergen: Engsbergsesteenweg 138, 3980 Tessenderlo

Meer info: Luc Vervoort

Zaterdag 22 juni Rillaar Weerderlaak

Afspraak: 9u15 kerk Langdorp, Langdorpsesteenweg te Langdorp

Meer info: Geert Andries

Zaterdag 29 juni 1000 – soortendag

Afspraak: 9u15 Stationsplein 16, 8700 Tielt

Meer info: Bart Mortier

Zaterdag 13 juli Schaarbeek

Afspraak: 9u15 Weldoenersplein, Schaarbeek

Meer info: Sofie

Zaterdag 27 juli Haven van Antwerpen

Afspraak: 9u15 Michiganstraat 16, Antwerpen

Meer info: Erik

Zaterdag 10 augustus Liezele, Fort

Afspraak: 9u15 Parking Fort van Liezele Molenstraat te Liezele/Puurs

Meer info: Nico

Zaterdag 5 oktober Gent d3-12-34

Afspraak: 9u15 Bargiebrug Gent tram 4 aan St Pietersstation afstappen halte Brugse poort

Meer info: Henk

Zaterdag 19 oktober Gelrode Vorsdonkbos

Afspraak: 9u15 voormalig station van Gelrode, Wipstraat in Gelrode

Meer info: Geert

Het zwart gat in Lammeken (Lokeren)

zaterdag 14 juli 2018

Vooraf

De stad Lokeren is omgeven door een aantal kleine dorpjes waar nog niet veel onderzoek is gebeurd. Vandaag bezoeken we het IFBL-hok c3-56-43 (zwarte gatenproject), dat buiten de lintbebouwde dorpskom van Lammeken ook een groot aandeel landbouwgebied bevat. Er loopt een drukke spoorlijn doorheen en bovendien ook de Ledebeek. Er is dus heel wat te rapen en we zullen ondanks de hitte de verscheidenheid van het hok tot in alle hoeken bekijken. Zandig Vlaanderen heeft helaas zwaar geleden onder de droogte, en niet de alleen de landbouwgewassen hebben daar onder geleden. Vandaag bestaat ons gezelschap uit Karin Thiers (foto's), Johan Peelman (gids), Danny Minnebo, Christine Troch, Erik Molenaar (Obsmapp, verslag), André De Jonghe, Annick Ludwig, Marc Detollenaere, René Pletinck, Bart Mortier (streeplijst) en Pierre Van Vooren (streeplijst).

's Morgens bevinden we ons in de noordzijde van het hok, daarna doorkruisen we de zuidzijde. Op het vertrekpunt toont Pierre ons de in april ingezamelde, opgepotte rozet van een *Torylis* (camping De Molen). Deze is intussen mooi in zaad gekomen, en het blijkt duidelijk Akkerdoornzaad!

Bespreking

Dorpskern

We starten aan Café Het Lammeke, aan een kruispunt waar we alvast de eerste steenbewoners kunnen opschrijven. Dat zijn o.a. Zilte schijnspurrie, Pluimes, Stekelige hanenpoot, Bleekgele droogbloem, Straatliefdegras, Kransnaalbaar en kiemplanten van Hop. Net over de spoorweg heeft zich een massapopulatie van Driebladvetkruid ontwikkeld. Het zaad valt keurig op de hete assenweg. Op een lommerrijk braaklandje naast een kippenren ontdekken we o.a. Beklierde nachtschade, Draadgiest, Cipreswolfsmelk en Geelrode naald-aar. In een rioolkolk, heerlijk koel en diep, duiken nog mooie adventieven op. We zien er o.a. Gingellikruid, Zonnebloem, Vlas en Kafferkoren. Deze laatste is in jonge fase al te onderscheiden van Mais door de volledig kale bladschijf en –schede en natuurlijk de witte streep op het midden van het blad.

Floristen aan het werk

Omgeving spoorweg

We volgen de spoorlijn oostwaarts langs een fietsweg. Er is danig met vergif gewerkt, maar ondanks dit en de hitte kunnen we nog enkele merkwaardige vondsten doen. Er staat maar één populatie Ganzerik, die met iets te kleine bloemen nog voor Vijfvingerkruid kan doorgaan, maar de steunbladjes kloppen niet en er zijn drietallige bladeren aanwezig. De uitgebloeide bloemen blijken loos te zijn: Kruipganzerik x Vijfvingerkruid. Er staat ook Boheemse duizendknoop, waarvan we de haaiantandjes op de nerven niet alleen kunnen zien met de loep, maar we kunnen ze eindelijk ook eens fotograferen. Het Robertskruid dat we voor Klein robertskruid kunnen houden blijkt het toch niet te zijn. De haren op de kelk zijn lang en de kleur van de helmhokjes oranje i.p.v. geel. Bijna uit het hok staat Bleek cypergras in vrucht. De planten zijn al aan hun thermofiele opmars begonnen en veel concurrentie gaan ze niet meer hebben. Na de vondst van Oot, prachtig in zaad, keren we terug naar het vertrekpunt voor de andere straat in de driesprong. Deze heeft een deels gedempte sloot die uitgeeft op de villa's. Hier volgt

een reeks vocht gebonden soorten, waarvan we zeker Gevleugeld hertshooi, Zwart tandzaad, Veerdelig tandzaad en Parelvederkruid vermelden.

Veldweg bij de Nijstraat

In de schaduw heeft zich nog veel kunnen handhaven, soorten als Bosandoorn en Bosveldkers staan er nog in bloei. We slaan een pad in dat uitgeeft op een slordige akker. In de kant ligt allerlei ijzerwerk en plastic onder de bramen, al komt er soms een Bosvergeet-me-nietje tussen bloeien. Het pad is verhard met puin en grotendeels verdord. De akkers zijn dor maar er staat een zeer groot aantal Kleine brandnetels in, lokaal zelfs aaneengesloten. Ze zijn gescheiden door greppels, waar o.a. Moerasspirea, Grote lisdodde en Liesgras groeien. Onder de Ganzenvoeten die we hier optekenen is er een bij die men liever uit de weg gaat. Het zijn die knalroze getopte Melganzenvoetjes, die het wellicht wel zijn, of mogelijk gekruist zijn met allerlei exotisch. Er is ook afgegraven grond gestort, waar o.a. Dikkemanskruid, Aardappel en *Pseudosasa* uit opslaan. We passeren nog een open graslandje, vol verdord Timotheegras, waar we o.a. Brem, Zwarte toorts (met witte bloemen) en Overblijvende ossentong vinden. René vind een rups op Stijf ijzerhard, die volledig is geparasiteerd door sluipwespjes, ingesponnen in een gele bal.

Lammeken

Na de middagpauze vertrekken we westwaarts uit het centrum. Een kort tochtje door de straten levert alweer veel nieuws op. Een uitgedroogde vijver met kleibodem toont ons Slanke waterweegbree in bloei en de vrolijke woekeringen van Tuinschaafstro (*Equisetum hyemale* subsp. *affine*). In de berm noteren we hier *Linum grandiflorum*, Smalle rolklaver en Papegaaienkruid en op de straat Rode schijnspurrie, Postelein en Grote leeuwenbek. Op de terugweg ligt een stuk maisakker, waar Knolcyperus is verschenen, met duizenden zoals we dat van haar kennen. We kunnen dit echter nog niet hard maken, want we kunnen er niet bij. Aan een verlaten erf vinden we Stippelklaverzuring en Valse ridderspoor, dat al deels in vrucht staat.

Nonnenbosweg

Deze straat loopt langs de achterzijde van de maisakker en inderdaad kunnen we de wortelknolletjes van Knolcyperus er kieken. Er zijn daar nog plekken waar deze exotische plaag optreedt. Bloei is nog niet waar te nemen. Op het einde van de straat ligt een klein bosje met enkele bossoorten extra en Bonte gele dovenetel. De Klimop die we er vinden is een vreemde cultuurvorm die we niet kunnen thuisbrengen. Daarna zitten we buiten hok en we steken daar de spoorweg over om er langs terug te keren naar het gehucht. De koeien staan in een lege, dorre wei. We kunnen er niet veel noteren, behalve Amerikaanse kruidkers.

Veldwegen Bormtestraat

Ook hier is veel verdord en weinig meer te vinden dan c4-grassen. Het verbaast ons al niet meer in dit deel van het hok eveneens Knolcyperus te vinden.

Omgeving Ledebeek

Het is toch merkwaardig om in deze verschroeide omgeving een snelstromende watering aan te treffen. Er groeit o.a. Grote egelskop, Sterrenkroos, Gele waterkers, Echte valeriaan en Klein kroos in. In de greppels nabij vinden we Dwergkroos. Er ligt een bosje naast een grote kwekerij, waar Vogelkers in vrucht staat, als een trieste getuigenis van het Elzen-Vogelkersverbond dat hier ooit moet hebben gelegen. In het bevoeiingssysteem staat veel Veerdelig tandzaad en er bloeit Moerasandoorn. Op de terugweg doen we nog een laatste ontdekking: langs de weg staat Poelruit prachtig in vrucht.

Besluit

Johan Peelman heeft een zwart gat geadopteerd dat ons alweer met verbazing vervulde. Ruim 270 soorten hebben we gezien en ook net buiten hok deden we nog belangrijke vondsten. Ook daar staat immers Knolcyperus, en bovendien Chinese naalbaar in de mais. 20 soorten zijn echt zeldzaam, maar het zijn er wel allemaal niet-inheemse, behalve Smalle rolklaver en de bastaard Kruipganzerik x Vijfvingerkruid.

Haventocht van de Zomerwegterminal naar het Noordkasteel te Antwerpen

zaterdag 28 juli

Vooraf

Door de haven op de rechteroever loopt een groot spoorwegcomplex dat verschillende dokken bestrijkt. We zijn vandaag afgesproken aan de Zomerweg in het ifbl-hok c4-16-11. Erik Molenaar (Obsmapp, verslag, foto's), André De Jonghe, Annick Ludwig, Bart Mortier (foto's) en Pierre Van Vooren dagtekenen de deelnemerslijst. Het is bewolkt maar niet te heet, met een aanhoudende zuidwesterbries, die de enorme windturbines hier snel doet molenwieken met een donker, pulserend gesuis. Wat niet tegen de schroeiende droogte kon is hier intussen verdwenen.

Stinkend streepzaad in bloei

Bespreking

Zomerwegterminal

We zoeken eerst rond de parking van een eetcafé aan de Noorderlaan. Daar zien we de klassieke havenflora met o.m. Zandkweek, Duinriet, Hertshoornweegbree, Straat- en Klein liefdegras, Groene naalbaar, Hanenpoot, Kransmuur, Citroengele honingklaver en Echt bitterkruid. Hier staan al massa's gele composieten met een spierwitte pappus. Het betreft Stinkend streepzaad, meer bepaald *Crepis foetida* subsp. *rhoeadifolia*, de exotische ondersoort met zijn fors postuur, brede bloembodem en ruige beharing op de omwindsels. De vruchten zijn bijzonder slank en lang. Verder langs de Zomerweg staan er nog duizenden in bloei en de zware chemische geur (jodoform) komt vandaag eerder uit deze

populaties dan uit de containerhaven. Tijdens onze zoektocht blijven we nieuwe soorten ontdekken. We vermelden Bleke morgenster (afgemaaid en in nabloei), Oot (verdroogd en talrijk langs de spoorweg), Dichtbloemige kruidkers in bloei (eindelijk eens duidelijk!) met een onmiskenbaar u-vormige insnijding in de vrucht en kleine stompe haren op de stengel, Zandweegbree prachtig in bloei en Oosterse raket die al lang in vrucht stond, maar waarvan we enkel ongedeelde blaadjes in de top vinden.

Zoals steeds komt de politie even horen waar we mee bezig zijn, maar we kunnen verder onze gang gaan. Zwenkdravik staat ook deels in bloei, met Kleverig kruiskruid, Ronde ooievaarsbek, Smal vlieszaad en Zanddoddegras (lang uitgebloeid). We vinden hier een anomalie van Klein robertskruid dat op de kelk toch enkele lange haren heeft, mogelijk een bastaard met Robertskruid. We sleutelen nog Glad vingergras, Hongaarse raket (met gedeelde topblaadjes) en Langstekelige distel, die een moeilijk te interpreteren soort is en waar we aan twijfelen blijven. De hoofdjes zitten apart, zijn iets breder dan Tengere distel en vallen spoedig af. Het lijkt wel of ze er worden afgegeten! Er staan lange gelede haren op de bladnerven. We vermelden ook grote vegetaties met Probst ganzenvoet, met zijn mooi in de bladrand beginnende rood-verkleuring. Na de middag willen we verder op de kaaien gaan zoeken, maar alle wegen zijn er afgesloten....

Derde Havendok

We rijden door naar het Derde Havendok (c4-16-23) en stoppen voor een nieuw kijkje in de berm langs de spoorlijn. Onnodig te zeggen dat Langstekelige distel opnieuw deel blijft uitmaken van discussie. Belangrijke vondsten hier zijn megapopulaties Laksteeltje en Stijf hardgras, notabene zelfs door elkaar, aaneengesloten over een afstand van 100 meter minstens. Er bloeit ook een Slanke mantelanjer, Zacht loogkruid en een overvloed aan de exotische vorm van Stinkend streepzaad. Vuurdoorn is tussen ballast en in de afsluiting verwilderd (zelf al weer in bes) en zaait zich hier goed uit. Ronde ooievaarsbek en Draadgierst is hier ook nog bloeiend aanwezig. Enkele jonge exemplaren Kronkelwilg (*Salix babylonica* var. *pekinensis*) trotseren moeiteloos de droogte. We zamelen hier ook nog wat Nachtschade in, want net als 's morgens valt er een en ander aan op dat niet direct herinnert aan Zwarte nachtschade. De vrij kleine bloemen en de vruchten staan in een uit één punt vertakte tros. De kelk is doorgroeiend en teruggeslagen op de doffe groene bes aanwezig en de blaadjes zijn ongedeeld en gaaf. Het lijkt op *Solanum nodiflorum*, maar wellicht zijn er nog mogelijkheden.

Noordkasteel

Langs de Oosterweelbrug rijden we verder door de verdwenen polderdorpen en stoppen aan Samga bij het legendarische Noordkasteel. Hier zijn tal van zuidelijke soorten ingeburgerd, maar de vindplaats is al voor een groot deel verwoest. De kaden zijn ook hier hermetisch ontoegankelijk. Voor onze West-Vlaamse deelnemers is zelfs het vinden van Behaard breukkruid een ultieme beleving, maar we maken er toch een behoorlijk lijstje met soorten als Rechte alsem, Hoge dravik, Alsemambrosia, Iva, Spelt, Paardengras, *Chenopodium probstii*, Smalle rolklaver, Driebloemige nachtschade en Tandzuring. Deze laatste hadden we echter aanzien voor Bermzuring, door de krullende bladeren en de getande vruchten die aan de ouders zowel Krulzuring als aan Ridderzuring zouden behoren. Weldegelijk Tandzuring, dat je zomaar moet leren herkennen, want een fatsoenlijke sleutel is er niet tenzij je telkens op Bermzuring wil belanden.

Besluit

Er was ons gevraagd om uit te kijken naar restpopulaties van o.a. *Senecio squalidus*. We kunnen bevestigen dat we die al lang niet meer gezien hebben en misschien ook belangrijk, dat Jacobskruid er door ons ook niet meer gezien is. Er zijn verschillende Nachtschaden ingezameld en blijktbaar staat er daar meer dan één speciale soort.

Op de Hoge Blekker en in Doornpanne te Koksijde

zaterdag 4 augustus

Vooraf

Op initiatief van Johan Devos onderzoeken we vandaag de duinen en straten in Koksijde. Wegens een verschuiving in de kalender kon dit niet in mei doorgaan. Onze gids is vandaag Marc Detollenaere, die hier om het hoekje woont. Het valt wel mee van hitte en bovendien is er vorige week een pak water gevallen dus niet alles is volkomen uitgedroogd. Onze groep bestaat uit 10 deelnemers. Dat zijn Johan Devos (streeplijst), Erik Molenaar (Obsmapp, foto's, verslag), Annick Ludwig, Johan Peelman, André De Jonghe, Christiaan Breckpot, Marc Detollenaere, Herwin Daniëls, Mia Barbieur en Karin Thiers (foto's). We blijven de hele dag in km-hok C0-57-22. De voormiddag besteden we aan het openbare deel van De Blekker en later bezoeken we het afgesloten deel waarvan Marc de sleutel heeft gekregen.

Berijpte wilg, aspect van de twijgen

Bespreking

De Hoge Blekker

Vanaf de parking aan het zwembad kunnen we makkelijk via een poortje in het gebied. Op straat vinden we o.a. Hoge dravik en Dalmatiëklokje. De meeste grassen in het duin staan er maar treurig bij. We herkennen natuurlijk wel Zanddoddegras, Duinfakkkelgras en Dicht langbaardgras. Een Festuca wordt ingezameld en blijkt Duinzwenkgras.

In het iepenbosje aan de ingang vinden we ook een fraaie wilg met gerijpte twijgen en opvallende rode knoppen, die naderhand als Berijpte wilg wordt goedgekeurd. Het gebied is omgeven door villa's die expliciete tuinsoorten koesteren die zich in de duinen spontaan vermeerderen. Zo vinden we o.a. Steeneik, Welriekende jasmijn (*Philadelphus coronarius*), Oosterse kornoelje, Valse wingerd, Witte paardenkastanje, Gewone robinia, Rode ribes, de breedbladige Olijfwilg *Elaeagnus x submacrophylla* (een populaire haagstruik), Blazenstruik en zes soorten Cotoneaster. Ook buiten de beschermde openbare zones burgeren deze soorten in. Gelukkig vinden we spoedig een aantal klassieke toppers van de duinen terug, al dan niet inheems, zoals Duinreigersbek (die volgens sommigen niet echt bestaat), Zandkweek, Berijpt beemdgras, Kruidend stalkruid, Scheve hoornbloem en Veldhondstong.

Spelende jeugd joelt op de blanke duinflanken, waar op kleine mosduintjes o.a. Buntgras en Dicht langbaardgras elkaar afwisselen. Tegen de middag ontmoeten we Gewone ossentong, Kromhals, Klein timoteegras, Zandhaver en Gewone eikvaren. Deze laatste had echter vrijwel alle kenmerken van Brede eikvaren, maar je ziet dat microscopisch onderzoek steeds noodzakelijk is.

In de villawijk die we doorlopen vermelden we nog Bleke morgenster, Reuzenlevensboom, Kokardebloem, Brede lathyrus, Goudsbloem, Grijsz mosterd, Struikaster, Slaapmutsje en Afgaanse duizendknoop. Ook *Euphorbia characias*, Donkere ooievaarsbek en Echte lavendel treffen we verwilderd aan.

Waterwinning Doornpanne

Na de middag begeven we ons naar de noordzijde van het hok, waar we langs de gesloten poort de infiltratiezone kunnen prospecteren. Eerst vinden we Tengere distel, Glad parelzaad en Smal vlieszaad, dat ons met zijn smalle gepunte blaadjes sterk aan Zacht loogkruid denken deed. Duinroos staat met zijn donkere bottels te pronken. Die heet nu *Rosa spinosissima*, een weinig specifieke naam onder de rozen. Geen zang van vogels, maar van de stridulerende insecten begeleid ons naar de waterpartij. Hier zijgt gezuiverd afvalwater in, maar waterplanten kunnen we niet ontdekken. De oevervegetatie is bepaald arm, met Gewone waterbies, Grote lisdodde, Paddenrus, Veerdelig tandzaad en Zomprus. De oever is geklepeld.

Op een plek die bedekt is met houtschilfers groeien Gewone rolklaver en Ruig schapengras, een blauwe cultivar. Als we de plas ronden komen we aan een depressie omgeven door Kruipwilgstruwelen met o.a. nog bloeiend Echt duizendguldenkruid en Grote ratelaar. Hierin heeft zich een 'kalkmoeras'-vegetatie ontwikkeld met o.a. Moeraswespenorchis en Handekenskruiden zoals Vleeskleurige orchis, allen uitgebloeid, voorts Teer guichelheil, Stijve ogentroost, Geelhartje en Honingorchis, allen prachtig in bloei.

We vinden ook Akkermunt in bloei, dat ons op een dwaalspoor scheen te brengen omdat we ook eindstandige bloemen zien. Met de flora in de hand blijkt het niet om een bastaard te gaan. Op Witte abeel treffen we een prachtige gal aan van een Slakkenspoormot. We vinden nog plekken met Smal vlieszaad, en als we terugkeren naar het startpunt toont Johan ons de ornamentale vraatsporen van de lepenzigzagbladwesp. Nadat we iets zijn gaan drinken om van de zware tocht te bekomen vinden we bij het wegrijden nog Hazenstaart in bloei, een mediterraan grasje dat hier al vrij lang ingeburgerd is.

Besluit

Met meer dan 300 soorten hebben we een flinke lijst neergezet op een moment dat iedereen dacht dat er door deze historische hittegolf niets meer te zien zou zijn! We hebben meer dan 50 zeldzame soorten opgetekend, waaronder twee rozen soorten die door André microscopisch werden nagezien. Dat waren Schijnheggenroos en Schijnhondsroos. Voorts bracht hij de *Festuca* op naam in het houtsnipperstukje achter aan de waterwinning.

Een interessant intermezzo op Waarnemingen.

Festuca brevipila en *ovina* staan soms dicht bij elkaar. Bij beide is de bladschede behaard en vormen ze een pol. *F. brevipila* kan eveneens blauwgroen zijn met stijf opgerichte bladeren. De bladeren bij *F. ovina* zijn meestal niet zo stijf. André verklaart hierop: "Ik baseerde mij op het feit dat de kafnaald iets minder dan 1 mm groot was, bij *F. brevipila* is dat meer dan 1,5 mm. Het sclerenchym was 1 onderbroken laag, bij *F. brevipila* zijn dat 3 afzonderlijke strengen. Uitzonderlijk kan hier ook een doorlopende laag gevormd worden, maar dan is die laag dikker aan de hoeken. Op de bovenkant van het blad zag ik 2 groeven, bij *F. brevipila* zijn dat 4 of meer groeven. Het onderste kroonkafje was korter dan 4 mm, bij *F. brevipila* van 4 tot 6 mm.

Proficiat aan allen die hebben bijgedragen aan het succes van deze snikhete tocht.

Naar de Zwaanhoek in Oostende

zaterdag 18 augustus

Vooraf

Samen met de plantenwerkgroep Duinviooltje gaan we naar Zandvoorde (Oostende) waar we de zilte graslanden in de Zwaanhoek zullen prospecteren. We zijn met een flink groepje dat bestaat uit Johan Devos (streeplijst), Erik Molenaar (Obsmapp, verslag), Annick Ludwig, Johan Peelman, André De Jonghe, Marc Detollenaere, Bart Mortier, Pierre Van Vooren, Karin Thiers (foto's), Danny Minnebo, Christine Troch, Henk Coudenys, en de Oostendenaars Eric Sleuyter, Edwin Baert (gids) en de conservator Marc Deknock. We blijven de hele dag (zo goed als mogelijk) in het IFBL hok C1-25-44. Hierin ligt grotendeels het polderreservaat, omgeven door de A10 in het noorden en een woonkern in het zuiden.

Moeraszoutgras in vrucht

Bespreking

Zwaanhoek

Van aan de oude boerderij waar we zijn afgesproken is het maar enkele stappen tot in het hok. Al komt de zon er af toe door, het is een koele morgen met dreigende wolken. De weilanden worden na het broedseizoen gemaaid en nabegraasd door runderen. Er liggen enkele depressies in het terrein, waar we meteen de eerste begroeiing kunnen optekenen: Kamgras, Gewone waterbies, Veldgerst, Zomprus, Zeegroene rus, Aardbeiklaver, Zilte rus, Heen en Lidsteng. Diepe traggaten in de klei verbergen o.a. Zilte waterranonkel, Zilte schijnspurrie, Rode waterereprijs, Smalle rolklaver, Pijptorkruid en Moeraszoutgras. In een ruige oeervegetatie zien we Wilde peterselie, zowel in vrucht als in bloei, vergezeld van Pijptorkruid, waarvan de rozetbladeren geen scherpgepunten deelblaadjes vertonen. In de natste delen en poelen vinden we naast Stomphoekig sterrenkroos, Smalle waterpest, Zwanenbloem en Grof hoornblad ook enkele kleinere fonteinkruiden, die worden ingezameld voor microscopisch onderzoek. Wat duidelijk opvalt is de typische groeiwijze van Schedefonteinkruid, mooi plat uitgespreid en gewaaierd in de plassen. Op de oever groeit Stomp kweldergras. De droogte heeft wel invloed gehad op de vegetatie, maar door voorzichtige regeling van de poldersloten is er nog heel wat gespaard. Onze ongelaaerde gids stapt zonder pardon in de leigracht om enkele waterplanten op te vissen. Fijn hoornblad wordt in elk geval nergens waargenomen. Onder de waterkrozen vermelden we Puntkroos,

Klein kroos, Dwergkroos en Bultkroos, dat plaatselijk de sloot een rood aspect geeft als van een massa Grote kroosvaren.

Opvallende verschijning is hier ook Viltig kruiskruid, dat in aantal makkelijk wint van Jacobskruiskruid. We vullen de lijst verder aan terwijl we over bejaarde bruggetjes en prikkeldraad de andere percelen bezoeken. Vooral de pioniervegetaties op de droogvallende poelen zijn interessant. Er staat o.a. Zilte greppelrus, Kamgras, Zulte, Grote waterweegbree, en Groot moerasscherm. We vermelden ook Getand en Stomp vlotgras in de meest grazige delen. Tegen de middag passeren we een poel waar Grote waterteunisbloem in bloei staat, vergezeld van een massa bloeiende Watermunt. André zamelt hier ook een Roos in met vrij lange bottelstelen, die hij op naam brengt als Schijnegelantier, duidelijk verschillend van Egelantier door het zeer smalle stijlkanaal. Beide soorten zijn beklieerd en hebben een appelgeur. In de namiddag, na een picknick in de hooischuur met een drankje uit de automaat in het dorp, vinden we op het erf tussen de oude kasseien een mooie populatie Zilte rus in bloei!! Nadien passeren we andere percelen in de Zwaanhoek, waarbij we o.a. Goudknopje in bloei zien. Daarna gaan we door een park dat deels buiten het reservaat ligt, langs een rietkraag met de opvallende invasieve exoot Reuzenbalsemien in bloei.

Oudenburg en Zandvoorde

Door een doolhof van kleine straatjes kuiert ons gezelschap op zoek naar urbane flora. Dat levert alleszins een zeer groot aantal soorten extra op, zowel spontane vestigingen als uit over de heg van de keurige villa's geworpen tuinafval. Dat gaat om Bosaardbei, Roodbloeiende Aardbei, Bloedooievaarsbek, Echte lavendel, Stijve zonnebloem (nota bene via tuinafval in het reservaat terecht gekomen!), Wollige andoorn, Stokroos, Bosroos, Goudsbloem en Sneeuwwei. Langs zijstraten komen we ook nog in landbouwgebied, waar we o.a. aan een boerderij Koebraam, Hollandse iep en Grijs mosterd optekenen. In de maisvelden wordt niets van belang gevonden, tenzij een massa Geelrode naalbaar.

Terug in de straatjes noteren we Walstroleeuwenbek, Toorts spec., Struikspirea spec. en Sering, duidelijk uit zaad opgeslagen in de voegen van het voetpad. Twee rariteiten moeten we hier zeker nog bespreken. Twee nogal in bladstructuur gelijkende jonge struikjes naast elkaar in de voeg van de straatgoot worden uitgebreid gekiekt en bekeken. De ene blijkt *Viburnum tinus*, snel bevestigd op waarnemingen; *Lonicera acuminata* is een ander paar mouwen en het vraagt expertise van meerdere admins. Filip Verloove meldt zelfs dat deze behoorlijk invasief kan optreden. Na een poosje herkennen we Klein liefdegras en Kransgras, dat hier en daar terug uitspruit.

Voor de kuststreek niet ongewoon, maar toch onverwacht is Knopig doornzaad dat in sommige gazons en bermen met duizenden verdord, maar goed herkenbaar wordt aangetroffen. Zoals dat met gps gaat vallen enkele bijzondere waarnemingen net buiten het hok, of worden er al wandelend tenminste buiten het hok ingetikt. Dat gaat om een rioolputje met een jonge Zachte naaldvaren en Lampenpoetsersgras dat we met meerdere exemplaren op het voetpad aantreffen en verdorie in bloei!

Na afloop van de excursie gaan we nog even naar de Oostendse groeiplaats van Sikkeldkruid dat op een dijk zowel in bloei, in blad als in zaad staat. Een waarlijk educatief moment, dat we afronden met een korte vergadering in de kinderboerderij.

Besluit

Met ruim 170 soorten in het reservaat eindigt de tocht met 270 taxa. Het is een dag vol verrassingen geweest en de determinaties achteraf liegen er niet om. In de poel met fijne Fonteinkruiden komen zowel Tenger als Klein fonteinkruid voor. Bovendien haalt Marc uit zijn staal nog een Gesteelde zannichelia die tussen de rest verscholen zat. Tenger fonteinkruid vormt in brak water een gemeenschap met Zilte waterranonkel, Zannichellia en Stomphoekig sterrenkroos. Al deze planten werden door ons gespot in een depressie die enigszins los stond van het zoete ingelaten water. In totaal hebben wij 38 zeldzame soorten gelokaliseerd, waarvan er enkele zelfs door ons voor het eerst zijn gezien.

Verder onderzoek in het Houtland : Vloethemveld in Zedelgem

zaterdag 1 september 2018

Vooraf

Henk Coudenys heeft voor ons het voormalig munitiedepot in het Vloethemveld op de kalender gezet. We verzamelen aan de kerk van Zedelgem, waar uiteindelijk zo'n twintig deelnemers opdagen. Dat zijn Johan Devos, Erik Molenaar (Obsmapp, foto's, verslag), Annick Ludwig, Johan Peelman, André De Jonghe, Christian Breckpot, Nico Wysmantel (streeplijst), Herwin Daniëls, Mia Barbieur, Karin Thiers (foto's), Jan Baeteman, Bart Mortier, Pierre Van Vooren, Henk Bruwaert, Hedy Lecompte, Henk Coudenys (gids), Valerie Verkain, Mathias Vandenbulcke, Erwin Deros (gids) en Ann Van Poucke. Het ANB gebied is in bepaalde delen afgesloten voor het publiek omdat de meest kwetsbare gedeelten absoluut onbezocht dienen te blijven. Er is bovendien een deel explosief materiaal aanwezig in bepaalde percelen. Het staat bekend als 'Natuurgebied met wetenschappelijke waarde'. Het Vloethemveld is beschermd als landschap (oorlogsverleden) en ligt in verschillende IFBL-hokken. Ongeacht de recente onderzoeken kiezen wij voor c1-47-24, het meest nabijgelegen hok aan de toegangspoort.

Bespreking

Voormiddag

Aan de oostelijke ingang is een werf gaande, met een hele verzameling neofyten die onze aandacht vragen. Sommige waarnemingen vallen al prompt buiten de perimeter maar zijn toch de moeite waard. We zien er o.a. een Teunisbloem die met enige moeite op naam komt als *Oenothera cambrica*, Petunia, Gele kamille en Kafferkoren in bloei, nabloei van Grote ratelaar en een vorm van Melganzenvoet met wijd uitstaande takken en zeer smalle blaadjes. Stijve ogentroost staat eveneens mooi in bloei en zal ons de ganse dag vergezellen. Na de hele rimram van ubiquisten op de werf passeren we door een onverharde dreef het vochtige bos in. Hier vermelden we Bosroos, massa's Ierse klimop, relict met Japanse bamboe, Bonte gele dovenetel en een grote populatie van de Tuinvorm van Hangende zegge (*Carex pendula* subsp. *agastachys*). In het bos staat nogal wat Beuk, vergezeld door Esp, Lijsterbes, Zomereik, Amerikaanse eik, Tamme kastanje en dies meer. In de ondergroei vallen vooral Heksenkruid, Wijfjesvaren en Dubbelloof op. We kijken ook uitgebreid de Olifantsrups van Groot avondrood en de Alpenwatersalamanders die onder liggende schors hun heil zoeken.

Floristen aan het determineren en discussiëren © Erwin Deros

Het bos eindigt in een heideveldje met grote zandwallen, waar we een rijke keur van heischrale soorten vinden, van vochtig naar droog. In een greppel staat Ronde zonnedauw, Moerasstruisgras, tapijtjes met Kruipganzerik, Tandjesgras, Dwergzegge, Gewone dophei en Trekrus. Het is flink begraasd, en overal liggen (reeën)keutels, waarop Kleine korrelinktzwam met zijn vruchtlichaampjes pronkt. Op de droge zandwal komt Rode dophei en Struikhei overvloedig voor, o.a. vergezeld van Frans hertshooi en Zandblauwtje. We gaan van het ene munitiekompartmentje naar het volgende terwijl de vondsten aangroeien met Schildereprijs, Goudlorik, Borstelbies, Fraai duizendguldenkruid (in bloei), Blauwe zegge en ook 'Bosviooltje'... In sommige putjes zit Duizendknoopfonteinkruid. Tegen de middag aan vindt Henk een poel met ons eerste Dwergvlas. Na wat speuren blijkt het er overvloedig voor te komen!

Nog meer heide en waterplanten

Na de enigszins uitgelopen middagpauze in een fietscafé nemen we de meer noordelijke delen van het hok onder de loep. Door een graslandje met afgestorven Handekenskruiden bereiken we de noordzijde van het onderzoeksgebied. Rond de gebouwtjes vinden we nog allerlei groenvoorzieningen, die dikwijls flink woekeren. We vermelden hier ook zaailingen van Moereseik, Rode beuk, cultuurvormen van Witte munt en een flinke populatie Welriekende agrimonie. Langs een grote vijver vol Gele plomp komen we in een ruig heideveldje met Trekrus, Hazenzegge en Fraai hertshooi, met in de rand enkele struiken Gagel, uitgebloeid Moerashertshooi, Veelstengelige waterbies en in de greppel een mooie populatie Stomp fonteinkruid, waarvan verschillende onderzoekers een fragment meenemen.

De noordzijde van de grote vijver is nog niet overwoekerd en hierin zijn o.a. Groot nimfkruid en Grof hoornblad zichtbaar. Aan de volgende waterpartij (met fosforbommen in!) kunnen we alweer een reeks fraaie heidesoorten noteren, zoals Teer vederkruid, Pilvaren, Vlottende bies, Drijvend fonteinkruid, Kruipwilg en opnieuw Dwergvlas. Duizenden Schrijvertjes draaien er hun rondendans. De westzijde van de waterpartij ligt echter al buiten hok. Hier dagzoomt een kleilaag met allerlei onverwachte soorten, zoals Spiesleeuwenbek, Stekelige hanenpoot en Gewoon peermos met zijn snijbonenaroma.

Vloethemveldstraat

Na een behoorlijk snelle trippel door het bos passeren we in de Vloethemveldstraat een verwilderde populatie Tuinschaafstro. Dan bereiken we een laatste plek met afgegraven gebouwtjes, waar we tussen de Liggende vleugeltjesbloem verder speuren. Opnieuw Dwergvlas in grote getale, maar ook Waterpunge in bloei en enkele exemplaren Zwanenbloem doen de aandacht heropleven. In de bosrand staan o.a. Blauwe knoop en Echte guldenroede in bloei. Op het laatste perceel verbazen we ons toch over dat Viooltje dat zo moedig tussen Tormentil en Struisgras doorgroeit. Eindelijk blijkt dat het om Hondsviooltje gaat, maar er zijn geen bloemen te vinden. In het terugkeren naar het startpunt noteren we nog Klein tasjeskruid en Tuinsalomonszegel, een dichte hoge pol, eenzaam in een wegberm.

Besluit

Het zal nog moeten blijken of we daadwerkelijk nieuwe soorten hebben ontdekt in het mooie domein, maar er stonden toch wel opvallend weinig blauwe vinkjes bij de soorten die we in Waarnemingen hebben ingevoerd. De 260 taxa (en nog een aantal buitenhok) wijzen toch op een goedgevulde dag, die overigens bijzonder laat is afgesloten. We zagen een honderdtal soorten die niet algemeen zijn, waarvan 35 zeldzaam, zoals het Hondsviooltje, dat we waarschijnlijk in het begin al hebben gemist. Wat de Tuinsalomonszegel aangaat willen we toch kwijt dat sommige oude exemplaren van Veelbloemige salomonszegel ook licht kantige stengels ontwikkelen en hun grootte de opgegeven lengte kan overstijgen. De meeldraden bieden in dat geval het uitsluitel.

Zomerflora in het Galgeveld en de stadsrand van Lier

zaterdag 15 september 2018

Vooraf

Met Nico als gids en initiatiefnemer onderzoeken we vandaag de noordzijde van de stad Lier, zeg maar links en rechts van de spoorcomplexen richting Boechout, in het IFBL-hok C5-41-33. De ochtendkilte hangt nog in de lucht als we met 13 deelnemers vertrekken van het stationsplein. Dat zijn Erik Molenaar (Obsmapp, verslag), Annick Ludwig, André De Jonghe, Nico Wysmantel (streeplijst), Miel Wagemans (foto's), Karin Thiers (foto's), Pierre Van Vooren, Walter Van Spaendonk, Steven Keteleer, Alain Pieters, Marc Detollenaere, Nathalie De Somer en Isis Veldeman. Eerst bekijken we de drie Persicaria die zijn meegebracht, waaronder Zachte duizendknoop met de gewimperde middennerf aan de bladbovenzijde.

Bespreking

Tramweglei

Langs het fietspad volgen we de omheining van het spoor, waar we de eerste waarnemingen optekenen. Schermhavikskruid staat volop in bloei, vergezeld van tal van Gele composieten zoals allerlei Kruiskruiden en Melkdistels, Heelblaadjes, Echt bitterkruid en grotendeels uitgebloeide Trosalanten die hier al een tijd verwilderen en steeds meer doen. De vindplaats van Veldkruidkers is nog goed herkenbaar, met tal van rozetten die klaar staan voor een volgend seizoen. De zomer loopt teneinde zoals we zien aan de vergane vegetaties waarin nabloei optreedt en al de verdroogde bloeiwijzen die ons een rad voor de ogen willen draaien. De subtropische flora echter staat er nog prima bij. Op de spoorberm staat trouwens een zeer forse vorm van Geel walstro massaal in bloei. Langs de Bosstraat liggen graslandjes met o.a. Grote bevernel en veel opslag van Krulwilg en greppels boordevol. IJle zegge. Zo schuiven we door naar de oostgrens van het hok. Hier liggen verkavelingen op de site van een afgebroken fabriek. Een deel is intussen al bebouwd, de rest van het terrein is een zee van neofyten en ruderalen.

Overall staan rozetten van Ronde ooievaarsbek (zoals steeds met twijfels...) en het Zegekruid staat er in bloei. Onder de vele waarnemingen vermelden we zeker de Kleine majer *Amaranthus blitum* subsp. *emarginatus*, met de zeer diep ingezonken bladtop, verder Pluimgierst, Kransnaaldaar, Draadgierst, Zuid-Afrikaanse en Kale gierst. Een Slechtvalk met een spartelende duif plukt zijn prooi hoog op een pyloon. In de wijk noteren we nog Althea-boompje en Klavertje vier (*Oxalis tetraphylla*) voor we 's middag naar het station terugkeren voor het middagmaal.

Antwerpse steenweg

We gaan een heel eind om langs de Antwerpse steenweg, waar we buiten hok nog een aantal mooie waarnemingen doen van o.a. Tongvaren, Muurvaren, Grote leeuwenbek, Tapijtbloem, Gele helmblom en Fijn vedergras. In de Zuid-Australiëlaan noteren we bovendien op het voetpad Fijn vedergras, Straatwolfsmelk en Klein Robertskruid. We blijven de laan volgen.

Spoorwegemplacement noordzijde

Nu zien we de sporen van de andere kant. Van vlakbij kunnen we alweer enkele exemplaren Trosalant kicken, maar dan komt de vondst van Stinkend streepzaad, waar we dankzij Annick niet aan voorbij lopen. Na een aantal vondsten langs de spoorweg in Antwerpen, van diep in de haven over Borgerhout, bevindt zich hier in Lier reeds de populatie van *Crepis foetida* subsp. *rhoeadifolia*, waarschijnlijk niet alleen hier in de kant, maar ook in het midden van het emplacement, waar we wijselijk niet komen.

In de spoorberm ligt een voormalige aanplanting met aantal escapes zoals Duindoorn, Mahonie, Kerspruim en een honderd meter lange populatie van Japanse bamboe. In de Smedenstraat zamelen we fragmenten van een Roos in, die André thuis nakijkt en als Hondсроos s.s. benoemt.

Hockeyweg

We volgen een veldweg aan de overweg. Hier doen we nog bijzondere waarnemingen. Eerst vinden we

Ruige klapproos, reeds afgestorven maar perfect gemummificeerd, en daarna 10 ex. van Ruige fijnstraal, in bloei met zijn rode stengel en korte gedrongen bloeiwijze en de prachtig grof getande rozetbladeren. Langs de maisakker vinden daarna een bijzondere vorm van Stekelige hanenpoot. *Echinochloa muricata* var. *wiegandii* verschilt van de nominaat in de aartjes, die slank zijn met een toegespitst bovenste lemma en palea, en in dit geval altijd genaald. De borstelharen zijn meer aangedrukt en niet uitgespreid zoals bij de gewone vorm. (Spijtig genoeg zijn al 5 floristen huiswaarts gekeerd en moeten we de ontdekkingen met minder gedeelde vreugde ervaren.)

We lopen nu door een landbouwgebied waar we steeds minder soorten blijven optekenen. We keren terug langs de overweg naar de Tramweglei. Erstein's teunisbloem wordt gesleuteld en bovendien zien we hier opnieuw een massa Ronde ooievaarsbek. We sluiten de warme dagtocht af met een koele dronk die ons toelaat de bijzondere vondsten te overlopen.

Besluit

Zo'n 280 taxa werden geregistreerd (ook buiten hok een flink aantal), en al waren de verwachtingen niet hoog gespannen, er werden toch een hele groep zeldzame soorten gelokaliseerd. Onder de 23 zeldzaamheden zijn eerder gewone soorten als Ronde ooievaarsbek hier eerste waarnemingen.

Plantenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*

Cursus bramen herkennen, te Schorisse 21- 23 juni 2019

Beste plantenliefhebber, als actief lid van één of meerdere van onze plantenwerkgroepen loop je wellicht regelmatig tussen de bramen, zonder te weten om welke soort het gaat. Op de streeplijst wordt dan maar 'Rubus fruticosus groep' aangeduid. Dit is niet vreemd of beschamend: in Vlaanderen is eigenlijk niemand echt mee met het bramenverhaal. De bramensleutel in de Flora van België is volkomen gedateerd en de facto onbruikbaar. Van de tientallen soorten die in onze streek voorkomen zijn er wellicht een aantal endemisch en we kunnen even goed botsen op soorten die nog niet van een wetenschappelijke naam voorzien zijn. In Nederland zijn er echter enkele botanici die zich al meerdere jaren vastbijten in het genus Rubus. Met de hulp van de soortenkennis die bij onze noorderburen aanwezig is, is het een minder grote stap om onze eigen soortenkennis op te bouwen.

Om die reden werd **Karst Meijer** - medewerker van het Fries Herbarium en **bramenkenner** bij uitstek – uitgenodigd als lesgever voor onze eerst bramencursus. Deze gaat door in de 'orangerie' van **Ronny De Clercq**, op een boogscheut van de **bramentuin** in Schorisse. Alle praktische info vind je hieronder. In de bramentuin, die sinds jaar en dag door Ronny in zijn eentje wordt onderhouden (chapeau!), groeien meer dan veertig bramensoorten die in de vorige eeuw werden verzameld door wijlen Broeder Joris, een amateurbotanicus die vooral in onze Vlaamse Ardennen actief was. De bramencursus biedt ons een unieke gelegenheid om een grote leemte in onze soortenkennis aan te pakken. Ik hoop dan ook op veel interesse. Inschrijven doe je het best op voorhand.

Inschrijven bij Henk Coudenys, secretaris Plantenwerkgroep VA+ 09/3869711
coudenys.henk@belgacom.net

Contactpersoon cursus: Ronny De Clercq: 055 45 63 42

Zeker meebrengen: Loupe, pen en papier, snoeischaar

Lesgever: Karst Meijer

Vrijdag 21 juni Powerpointvoorstelling systematiek en determinatie van bramen

Afspraak: 19u30 – 21 u 30, Stokstraat 54 , 9688 Schorisse

Zaterdag 22 juni Toelichting evenement Systematiek en determinatie bramen; theorie + veldwerk; 's avonds powerpointvoorstelling

Afspraak: 9u30 – 12u30 en 14u – 17u en 19u30 - 21u30 Plaats van afspraak Stokstraat 54 , 9688 Schorisse. Een halve dag deelnemen is ook mogelijk.

Zondag 23 juni Systematiek en determinatie bramen

Afspraak: 9u30 – 12u30 en 14u – 17u, Stokstraat 54 , 9688 Schorisse

Fonas – Floristische werkgroep Antwerpen stad

<https://www.natuurpunt.be/afdelingen/plantenwerkgroep-antwerpen-stad-fonas>

Gids: Erik Molenaar, info@natuurpuntantwerpenstad.be

Kalender Fonas 2019

Dinsdag 30 april Domein Hertoghe

Afspraak: 10u00 hoek Karel Oomsstraat en Markgravelei, Antwerpen

Dinsdag 14 mei Brilschans

Afspraak: 10u00 Grote steenweg tramlus, Berchem

Dinsdag 28 mei Districtshuis Borgerhout

Afspraak: 10u00 Moorkensplein, Borgerhout

Dinsdag 11 juni Museum Schone kunsten

Afspraak: 10u00 hoek L. De Waelplaats en Schildersstraat, Antwerpen

Dinsdag 18 juni Natuurgebied Wolvenberg

Afspraak: 10u00 hoek Posthofbrug en Singel , Berchem

Dinsdag 2 juli Kielbroek

Afspraak: 10u00 Vroegmarkt Tankstation Kielsbroek 1 (nabij bushalte Groothandelsmarkt 1 en 13), Antwerpen

Dinsdag 16 juli Antwerpen, Stadspark

Afspraak: 10u00 hoek Van Eycklei en Quinten Matsijslei, 2000 Antwerpen

Dinsdag 30 juli Borgerhout, Groenenhoek

Afspraak: 10u00 hoek Rode Kruislei en Gitsshotellei, 2140 Borgerhout

Dinsdag 13 augustus Berchem, Middelheim begraafplaats

Afspraak: 10u00 Koninklijke Laan ingang Koninklijke Laan, 2600 Berchem

Dinsdag 27 augustus, Antwerpen, Oude Stad

Afspraak: 10u00 Rodestraat ingang Begijnhof, 2000 Antwerpen

Dinsdag 10 september, Antwerpen, Eilandje

Afspraak: 10u00 Mexicobrug Houtdok - Zuidkaai, 2030 Antwerpen

Dinsdag 24 september, Antwerpen, Zurenborg

Afspraak: 10u00 hoek Draakplaats en Lange Altaarstraat, 2000 Antwerpen

Dinsdag 8 oktober, Antwerpen, Molenstraat

Afspraak: 10u00 Molenstraat hoek Van Eycklei en Quinten Matsijslei, 2000 Antwerpen

Excursieverslagen 2018

Monitoring Rangeerterein Kiel

21 augustus

Met 6 deelnemers staan we verbaasd naar de omgeving te kijken. Er is niets meer van bebouwing, alles is platgegooid en het terrein is omgeven door hoge hekken. Grote vrachtwagens razen af en aan op de werf, maar stoer als we zijn gaan we stilletjes de werfingang voorbij, druk inventariserend. Het terrein bestaat enkel nog uit pioniersvegetaties en een beperkt aantal verboste ruigten. Na enkele minuten komt de werftoezichter al bij ons staan. Wij vragen dan om toestemming om de werf tot aan de spoorlijn te dwarsen en daarna aan de straatrand een opname te maken. Gelukkig krijgen we een korte tijd om dit te doen. Maar goed ook want we zijn op zoek naar de kleinoden die hier zovele tientallen jaren overleefden, zoals Spiesleeuwenbek, Liggende ganzenvoet enz. Bijna alles bestaat uit Rode ganzenvoet en Melganzenvoet, deels met Schietwilgjes doorspekt. Amerikaanse kruidkors is ook goed vertegenwoordigd en we kijken uit voor Dichtbloemige, maar de vruchtjes zijn allemaal te rond. Er staat ook nog veel Kleine leeuwenbek in bloei en Ruwe smele, die we aanvankelijk voor Moerasbeemdgras houden. Gelukkig vinden we een zeldzame ganzerik terug die we helaas in de laatste stap verkeerd op naam brengen. Het is niet Rechte maar Noorse ganzerik die we hier bloeiend aantreffen, met overwegend drie deelblaadjes en hier en daar een met vijf.

Langs de werftrand, waar geen gevaar loert, vinden we verder nog een flink aantal exemplaren Witte amarant, met de kleine stekeltjes venijnig tussen de bestudeerde bloemen. Onder een grote populatie Azijnboom groeien o.a. Amerikaanse vogelkers, Late guldenroede en Avondkoekoeksbloem. De Uitstaande melde is hier bijzonder smal van blad en we vermoeden zelfs een kustsoort, maar uiteindelijk vinden toch een normaal blad met naar voor gerichte zijtanden. Heggenduizendknoop (hola, geen Bruidsluier hoor!) heeft hier met Hop en Haagwinde sluiergemeenschappen opgebouwd. We zitten even strop aan een Koningskaars, waarvan de lijsten diep voorbij het volgende blad lopen en waarvan we menen dat er toch een spatelvormige stijl van Stalkaars aanwezig is. Maar de nabloei is te geel voor Stalkaars...

Er staan ook rozetten van Middelste ganzerik, die al grotendeels is uitgebloeid. Bij het terug keren passeren we nog een poel die na de recente regen is gevormd. Er zijn geen echte waterplanten te vinden, wel verdrongen oeverruigte. Voorts staan er in het puin allerlei rariteiten zoals Klavertje vier (*Oxalis tetraphylla*), Slaapbol, Gehoornde klaverzuring, Moederkruid, Stokroos en Muurleeuwenbek tussen de jonge wilgen. De zgn. "kalkmijdende" Muurbloemmosterd (foto boven) heeft ons verrast, aanvankelijk leek het allemaal blauwgroen aangelopen Grote zandkool. Aan een overgroot exemplaar is het wel duidelijk, want de (rozet)bladeren zijn liervormig en de bleekgele kroonbladeren vertonen een sierlijk nervenpatroon dat tot de rand doorloopt en terugkeert.

Murbloemmosterd in bloei

Ballote stelt ons voor een raadsel, want de typische geur ontbreekt. De kelktanden zijn niet lang genoeg voor de subspecies nigra, dus blijft het Stinkende ballote. Ook die simpele Dagkoekoeksbloem, een zeldzame verschijning in onze stad, zal haar jarenlange standplaats verliezen als de bouwwerf voltooid is.

Op de Kleine Ring in het complex Vogelzang

4 september

Met zes zijn we om de graslanden te onderzoeken. We konden ook het park ingaan, maar daar is niets van vegetatie heel gebleven. De autostradebermen zijn naar slechte gewoonte allang niet meer als waardevolle graslanden beheerd. Het maaisel blijft geklepeld achter en de bodem verstikt met rottend materiaal waar alleen meerjarige ruigtesoorten voordeel aan hebben.

Aan de oprit naar de A12 ligt ons mooiste schraalland, grotendeels bestaande uit afgestorven grassen. Momenteel is het bloeiende Schermhavikskruid dominant, gevolgd door Knoopkruid, Frans hertshooi,

Gewone rolklaver en Gewoon struisgras. Overal staan rozetten van Knolboterbloem. Eén Margrietje staat nog in bloei, evenals wat Jakobskruid en Veldlathyrus. We hebben al gauw 50 soorten bijeen. Als je de afgestorven grassen opzij vouwt zie je overal de nieuwe scheuten van Gewone veldbies. Achteraan, op het schraalste punt, is de bodem nog deels zichtbaar, bedekt met kleine plukjes korstmossen. Het is dan ook een ware verrassing om de duizenden aartjes van Vroege haver hier te zien. Een kijkje eind april had waarlijk een tovertafereel geweest. Het is ook een goed moment om de kiemplanten van Klein vogelpootje te herkennen, in groot aantal uitkomend tussen de Vroege haver. We speuren de randen nog af, waar de goot rond het complex loopt en kunnen er een grote populatie Klein liefdegras waarnemen, vergezeld van Vlasbekje, Steenkruidkers en Hertshoornweegbree.

We steken de Gerard le Grellelaan over naar de afrit waar enkele plagplaatsen liggen. Ook deze zijn overvloedig gekoloniseerd door Vroege haver, vergezeld van Klein vogelpootje en Schapenzuring. De verruiging eromheen is schrijnend. Opvallend is de vruchtzettende Kraailook tussen de massa Kweek, Akkerdistel en Schermhavikskruid. We nemen nog nota's van het voetpad, met o.a. Grijskruid, Straatliefdegras, Moeraskers, Avondkoekoeksbloem en Akkerwinde.

Tenslotte gaat ons gezelschap de berm van de Kleine Ring zelf nog eens op. Ook hier weer een behoorlijke lijst, met als uitschieter toch wel de vondst van Aardaker, op dezelfde plaats als in 2013... Onder de vangrail van de afrit staan een aantal merkwaardigheden zoals Brandpastinaak, Muskuskaasjeskruid, Echt bitterkruid, Groene naalदार en Wit vetkruid. Een lijstje van bijna 100 soorten.

We hebben zo'n 120 soorten gezien op het erbarmelijkste tijdstip van dit floristisch seizoen. Toch interessant!

Op de Oostkade van het Kattendijkdok en de Mexicobrug

18 september

Met 5 zijn we aan de Londenbrug om de laatste FONAS te doen van dit kalenderjaar, nogmaals onder een pittig zonnetje.

De Zuidkade met de brug toont ons alvast dat ongeschoonde muren nog vol leven zijn. Naast Steenbreekvaren, Muurvaren en Mannetjesvaren groeien er o.a. ook Bezemkruid, Klein hoefblad, Harig knopkruid, Frans hertshooi, Wilde peen en een massa Kransgras. Bovenop noteren we Klein liefdegras, Gewoon langbaardgras, Duinriet en Gewoon duizendblad. Uit de plantsoenen is de cultivar van Margriet (*Leucanthemum vulgare* subsp. *ircutianum*) verwilderd en ze staat in bloei. Het lijkt natuurlijk prima maar het is fake.

Op de Oostkade gaan we meteen naar de muur met de oude vindplaats van Blaasvaren, maar er is niets meer verschenen. De kade is verhard met een stoffig dolomiet waarin we slechts algemene soorten noteren zoals Schijfkamille, Amerikaanse kruidkers en Witte klaver. Tegen de gebouwen staan

enorm grote planten IJzerhart, vergezeld van Speerdistel, Zwenkdravik en grote exemplaren Gevlamde fijnstraal. Verderop groeit een vreemd allegaartje van Witte honingklaver, Haagwinde en Ronde ooievaarsbek. Er liggen nog enkele stukken met kinderkopjes, waar we de populatie met Viltganzerik nog deels in bloei kunnen prospecteren. Ze is vergezeld van Moerasdroogbloem, Hertshoornweegbree, Tengere rus (oei wij dachten Platte rus!), met in de schaduwhoek nog Oosterse karmozijnbes, de bloemen reikend naar het schaarse licht en de 8 deelvruchtjes reeds zichtbaar. De Ranonkelrozet die we niet konden thuisbrengen blijkt een simpele Behaarde boterbloem. Nachtschone, ook een befaamde thermofiele tuinvlieder, staat in bloei naast een kleine teunisbloem die we Zandteunisbloem benoemen. Verder zien we hier Zilver schildzaad in bloei met Luzerne en zijn (Sikkelklaver)hybride Bonte luzerne in bloei én in vrucht. De sikkels zijn onmiskenbaar iets te ver gekromd en de bloemen zijn soms groenig en paarse gaderd.

Op weg naar de Mexicobrug duiken de eerste verse plantjes Kaal breukkruid in de kasseivoegen op, in gezelschap van Hertshoornweegbree, Steenkruidkers en Welriekende ganzenvoet. Het is even schrikken als we van deze laatste de reuzenplanten zien die hier tegen een muur massaal in vrucht staan: bijna 3 meter hoog!! Er staat ook een populatie met lipbloemigen, met bloempjes als mini-orchideetjes, grotendeels in vrucht en na enkele pogingen, van Andoorn naar *Lythrum*, luidt de vraag: hoe ruikt die? Wel sterk naar munt. Het materiaal wordt uitgebreid gekiekt, maar tot op heden zijn we slechts bij *Pycnanthemum* beland, een Amerikaans muntachtig geslacht, in de handel als Bergmunt. Materiaal moet nog worden bezorgd in de Plantentuin van Meise.

We onderzoeken het brughoofd en de muren langs het water, waar we duidelijk Kluwenzuring herkennen en stellen ons tevreden met de dakgootvegetatie vol Ruw struisgras, volkomen uitgebloeid, maar wuivend in de wind.

Plantenwerkgroep Oost-Brabant

<https://www.natuurpunt.be/afdelingen/plantenwerkgroep-oost-brabant>

Excursieverslagen 2018

Woensdag 27 juni Terlanen: vallei van de Laan en Rodebos Annelies Wouters

We wandelen tot bij de molen van Terlanen. Van op de brug zien we daar in het water van de Laan: Aarverderkruid, Schedefonteinkruid en hoornblad. Op de brug groeit Muurvaren, boven het water vliegen Weidebeekjuffers.

Langs het pad groeit Framboos. Er staat ook Hangende zegge, hier echt wel op de natuurlijke groeiplaats, een nat bronbos, en Ijle zegge.

We determineren er zorgvuldig Bospaardenstaart, die meer in de Ardennen voorkomt en hier zeldzaam is, maar die we kennen uit De Zeyp in Attenrode-Wever: vertakt, met krans. Griet en Ria voeren deze Bospaardenstaart met foto in op waarnemingen.be; Thomas heeft intussen de waarneming van Griet als Paardenstaart spec. benoemd; bij de waarneming van Ria staat als reactie van Rutger Heermoes. Deze veel algemener soort kan ook vertakken, als hij de kans krijgt om uit te groeien.

In het water naast het pad zitten bloedzuigers op de onderkant van zandsteenknollen uit het Brusseliaan; sommige soorten hechten zich (uiteraard met kwalijke gevolgen) in de neusgaten van slobberende eenden. In dit stuk bos zien we ook Holpijp.

Bij de bosrand gaan we even naar links, richting poeltje. Dat is intussen dichtgegroeid met Riet. Onderweg slingert Wilde kamperfoelie zich rond bamboe (= waarschijnlijk restant van een tuin van een buitenverblijf?) en staat er Reuzenpaardenstaart.

In het weiland rechts van het pad aan de bosrand (ter hoogte van Hof Ter Vaeren in de verte) staan we stil bij Grote ratelaar (met bloemkroon 15-20 mm, bij Kleine ratelaar is dat slechts rond 12 mm), Adderwortel (met bloem die aan Perzikkruid herinnert), Bloedzuring (met 1 “knobbeltje” per bloem, te onderscheiden van kluzuring die per bloem 3 vruchtjes heeft), Krulzuring (met lange vruchtkleppen tussen de vruchtjes; die vruchtkleppen zien er uit als lange vleugeltjes en kunnen bij zuring getand of ongetand zijn), Gewone hoornbloem, Moeras-vergeet-me-nietje, Veldlathyrus en Grote wederik (waarvan 1 exemplaar met beginnende bloei): boeiend perceeltje!

Onderweg naar het bruggetje over de Laan zien we nog Kantig hertshooi (met aan de onderkant van de kroonbladen zwarte strepen, nl. klieren, een vierkantige stengel, een brede kelk, alleen bovenaan vertakkingen, standplaats zoals hier vochtige weiden), Liggend walstro, Bitterzoet en Dolle kervel.

Aan de brug herkennen we in de Laan terug Aarvederkruid, Schedefonteinkruid (met lange schede) en Grof hoornblad. We maken daar rechtsomkeert en beklimmen nu wel de helling van het Rodebos. Daar zien we al gauw Dubbeloof, Brede stekelvaren, een getormenteerde Beuk met een serieuze extinctieschuld, Adelaarsvaren, Boszegge, Witte klavertzuring en een rups (met een borsteltje achteraan) op een slak. Bovenaan op de helling wandelen we naar rechts, tussen Bosbes, Gewoon haarmos (dat met zijn grootte tegen de grens aanzit van “kan nog net als mos en hoeft geen vaatplant te zijn”) en Bochtige smele.

Zo komen we op de top van de helling in een heideperceel met Pijpenstrootje waar zand dagzoomt, de leemlaag is er weggespoeld. De heide verjongt er mooi; we zien zelfs een exemplaar bijna in bloei. Daar staat ook nog Bochtige smele, Schapenzuring en Gewoon struisriet (met in de bloempjes lange witte haren).

Terug aan de Laan kruisen we nog een Grote gele kwikstaart. Van op de brug, nu aan de overkant van de molen waar we de excursie begonnen, zien we ook weer Muurvaren, en wat verderop langs de Laan Tripmadam behoorlijk overvloedig in bloei, een mooie afsluiter voor de namiddag.

Woensdag 18 juli – Walenbos

Lutgart Miseur

Bloeidetail Klein glidkruid © Ria De Nève

Het 500 ha groot natuurreservaat is een relatief jong reservaat, het gebied was, tot het midden van de jaren 70 volledig eigendom van een groot aantal privé-eigenaars.

Het grootste stuk van het Walenbos wordt beheerd door het Agentschap voor Natuur en Bos. Het bos herbergt het grootste elzenbroekbos van Vlaanderen.

De naam van het bos zou verwijzen naar de zompige, natte ondergrond van het gebied.

Een greep uit het aanbod dat we zagen: Heidekartelblad, Tormentil, Kluzuring, Ruw walstro, Gewone waternavel, Bosbies, Tandjesgras, Hengel, Klein glidkruid, Stekelbrem, Ruig klokje, Wintereik, Kantig hertshooi, Heggendoornzaad, Blauw glidkruid.

Aan twee poelen vonden we nog Duizendknoopfonteinkruid: aastelen dunner dan stengel, overal even dik. Drijvend fonteinkruid is herkenbaar aan de bladschijf van de drijvende bladeren die leerachtig ondoorschijnend is, de bladsteel heeft aan de top een lichter gekleurd gewricht, waardoor de bladschijf een knik vormt. Veelwortelig kroos heeft cirkelronde tot omgekeerd eivormige schijfjes, die van onderen meestal rood gekleurd zijn, aan weerszijden vlak of nauwelijks gewelfd.

Woensdag 8 augustus, De Langdonken

Lutgart Miseur

Het natuurreservaat de Langdonken ligt op de overgang tussen de Kempen en het Hageland. Zulke overgangsgebieden zijn een paradijs voor heel wat zeldzame soorten. De Langdonken bestaat vooral uit moerassen. Delen van het gebied en van de wandelpaden staan dan ook vaak onder water. Met deze hete en droge zomer was dit nu wel anders. Bij onze aankomst langs de rest van de weekendvijvers aan de loods vonden we al enkele pareltjes: Grote waterweegbree, Drijvende waterweegbree, Moerasweegbree, Gekroesd fonteinkruid, Waterviolier, Waterpostelein, Grote egelskop, Knolrus, Drijvend fonteinkruid, Egelboterbloem, Stijve klaverzuring, Watertorkruid, Veldrus, Eikenmos en Watervorkje.

Frederic is enthousiast omdat hij Draadzegge heeft gevonden © Ria De Nève

We vonden ook enkele diertjes: Barnsteenslak, Puntige blaashoren, een Lantaarntje, Moerassprinkhaan (supporter voor België in zwart, geel en rood) en een Tuimelaar (waterroofkever).

In een volgend stuk was er ook een rijke vegetatie: Mannetjesereprijs, Stekelbrem, Struikheide, Dopheide, Ledermos, Biezeknoppen met geribbelde stengel, Tormentil, Gewone waternavel in bloei, Liggend hertshooi, Moerashertshooi, Moeraswolfsklauw, Ronde zonnedauw, Schildereprijs, Wateraardbei, Waterbies, Pilvaren, Draadzegge. Enkele russen met bebladerde stengel en afzonderlijke bloemen: Tengere rus, Trekrus, en Greppelrus en een soort waarvoor we speciaal naar Langdonken zijn gekomen: Wijdbloeiende rus. Tenslotte Koningsvaren: bovenste blaadjes hebben alleen maar nerven en geen bladmoes. Sporen worden alleen daar op de nerven gevormd waardoor deze blaadjes een verdroogd uitzicht vertonen.

Woensdag 19 augustus Bois du Roi in Wiesme

Lutgart Miseur en Annelies Wouters

We deden een wandeling vanuit Wiesme, eerste deel langs landelijke verharde wegen, laatste deel onverharde door het bos. Op het eerste deel vonden we: Rode ogentroost, Fijne ooievaarsbek, Kraailook, Tripmadam met puntiger blaadjes, dan Wit vetkruid met meer afgeronde blaadjes, Ruige anjer, een Mosgal, Glad walstro, Ruig hertshooi, Blauwe knoop, Betonie, Hondstarwegras, Bochtige

klaver, Struikhei, Cipreswolfsmelk, Gewone agrimonie, Geelgroene vrouwenmantel, Blauw glidkruid, Duinriet, Pluimstaartmos, Knollathyrus, Viltganzerik, Spiesleeuwenbek en Gipskuid. Een afwisseling van vochtige en droge plaatsen gaf een grote verscheidenheid aan de flora in dit gebied.

Na de picknick stappen we verder oostwaarts op de (droge) schist van de hoofdweg door het bos. Aan de splitsing met het bord met de vlinders houden we deze keer (voor het eerst) wel rechts aan, om een lus ten zuiden van de hoofdweg te maken. Op het einde van de excursie gaan we, na die lus, van aan het bord met de vlinders op het linkerpad nog eens oostwaarts tot bij de jachttoren.

Zure en kalkrijke bodems blijven op onze route afwisselen. We observeren o.a. Viltganzerik, Grasklokje, Gewoon barbarakruid, Gipskruid (in bloei), Spiesleeuwenbek (op verschillende plekken tijdens de excursie in bloei; staat ook in de Leemstreek; blad heeft een "spiesje"; kenmerk: spoor van de bloem is recht, niet teruggedraaid; Eironde leeuwenbek zou je hier niet vinden, die heeft kalkrijkere bodem nodig) en Struikheide (op sommige stukken van de excursie is die helemaal rossig verdord, op andere stukken in bloei). Op een kalkrijke plek staat Geel zonneroosje. Schapenzuring wijst dan weer op een plek met zure bodem.

We zien ook Ruige anjer (in bloei; behaard en, zoals een aantal andere anjers, met vlekjes op het kroonblad), Betonie (in bloei), Gewone agrimonie, Penningkruid, Kleine kattenstaart (met een smal, afgerond blad en een kleine paarsroze bloem), Geelgroene zegge, Zeegroene zegge, Ijle zegge, Wilde bertram en Kaal breukkruid. Kleine pimpernel herinnert weer aan kalkrijke bodem.

We observeren verder o.a. Egelboterbloem, Wolfspoot, een Bastaardwederik, Waterpostelein, Kruijpende boterbloem en Eikvaren (op verschillende plaatsen, o.a. in een verticale wegrand en in het mos op een eik). Reuzenzwenkgras (vertakt, met korte kafnaalden en een blad dat in een draai "een slag maakt") staat er naast Hondstarwegras. We zien nog Bosroos, Bosveldkers, Moeraswalstro, Moerasdroogbloem, Knopig helmkruid, Klavertzuring, Kruijpend zenegroen, Brem, Boszegge, Heelblaadjes (in bloei), Vijfvingerkruid (in bloei) en Margriet.

Nadat we van de Oost-Westas afgebogen zijn naar het zuiden voor de lus, zien we nog Gewone rolklaver, Karwijselie (met een wit puntje op het uiteinde van het blad), Moerasspirea, Robertskruid, Gele dovenetel, Muursla, Amandelwolfsmelk, Kleine leeuwenbek, Kleine klaver, Ijzerhard en Echt duizendguldenkruid, Nachtsilene en Tandjesgras (met twee puntjes).

In de late namiddag hebben we de lus afgerond en staan we terug aan de splitsing bij het bord met de vlinders. Van daar lopen we nog eens op het linkerpad oostwaarts tot bij de jachttoren. Op dat traject observeren we o.a. Eenbloemig parelgras, Ruig hertshooi, Amandelwolfsmelk, Knopig helmkruid, Grote kattenstaart, Blauw glidkruid, Spiesleeuwenbek, Gewone agrimonie, Gipskruid, Vlasleeuwenbek, Grasklokje, Kleine kattenstaart (> 100 ex. uitgedroogd in de berm en een aantal ex. in bloei op de weg), Margriet, Getande weegbree (met tandjes onderaan het blad), Eikvaren, Borstelbies en Liggend hertshooi.

Zo ronden we een excursie af vol kleine tot zeer kleine planten, met voor deze tijd van het jaar bijzonder veel “plantenlijken”. Gelukkig hebben we toch ook flink wat soorten en exemplaren gezien die de uitzonderlijk droge zomer wel overleefd hebben of na de regen van de voorbije weken op de nattere stukken nog hun plekje gevonden hebben.

Woensdag 22 augustus Het Goor in Westmeerbeek

Annelies Wouters

Klokjesgentiaan in bloei © Ria De Nève

In Westmeerbeek (deelgemeente van Hulshout in de Zuiderkempen), net ten zuiden van de N15 tussen Heist-op-den-Berg en Westerlo en ten westen van Herselt, bezoeken we natuurreservaat en Europees Habitatrictlijngebied Het Goor in gezelschap van conservator Kris Dries. Het Goor (7 ha) is sinds 1980 beschermd als cultuurhistorisch landschap, wordt sinds 1988 door NP beheerd en is sinds 2016 ook in eigendom. Het is het westelijke deel van natuurreservaat Het Goor - Asbroek (ca. 65 ha) in de zeer vochtige vlakte waar ooit waarschijnlijk een zuidelijke bedding van de Grote Nete liep.

Het Goor is een moerassig gebied met vijvers. Het terrein is getekend door turfonginning in 18de-19de eeuw. Omdat het natter was dan omliggende stukken, ontsnapte het in de 20ste eeuw aan verkaveling met weekendverblijven en visputten. Het is ingericht met oost-west gerichte ontwateringsgrachten, waar kleinere greppels in uitmonden. Tussen die grachten liggen de drogere ruggen. Dit rabattensysteem levert een typische pandenstructuur op, met verticale gradiënten op kleine schaal. Kalkrijk opborrelend water in combinatie met eerder zure zandgrond zorgt er voor een uitzonderlijk rijke en gevarieerde vegetatie. Het Goor is dan ook een botanisch topgebied in Vlaanderen. Beheer gebeurt nu door vrijwilligers, in combinatie met de terreinploeg. De lage ligging (op 10m, tegenover bv. 14m bij de hoofdweg) zorgt regelmatig voor overstromingen. Het gebied kan dan langdurig onder water staan (bv. in 1997, 2003 en vorig jaar).

We gaan het terrein in langs de Dennendijk, een zijstraat van de N15. We zien onmiddellijk dat aan beide kanten van hoofdpad het riet amper tegen te houden lijkt, een gevolg van de recentste overstroming die het maaibeheer bemoeilijkte. Na deze bijzonder droge zomer staan de greppels in het gebied zo goed als droog.

Wanneer we het hoofdpad verlaten, observeren we naast veenmossen verschillende van de planten waar dit gebied voor bekend staat: Ronde zonedauw, Galigaan, Veenpluis (uitgebloeid), Draadzegge (onderaan de stengel eerder rond dan driekantig), Veelstengelige waterbies, Blauw glikkruid, Moerashertshooi en Klokjesgentiaan. We staan ook stil bij o.a. Geelgroene zegge, Melkeppe, Sporkehout, Wateraardbei en Koningsvaren.

Bij het vennetje laat een jonge waterral zich uitgebreid observeren. Op een Zomereik zien we gallen van o.a. Satijnen knoopjesgalwesp. Net boven de grond hangt het nest van een Dwergmuis (een bolletje met een kleine ingang).

Langs knooppunten 66 en 68 van het netwerk De Merode wandelen we terug naar ons vertrekpunt aan de Dennendijk. Onderweg zien we o.a. nog schermhavikskruid (met afstaande schubben op de kelk), Schijnaarbei (met gele bloem en smakeloze, harde vrucht; invasieve exoot uit Azië, als sierplant of in bloempotten na 1950 eerst in Brussel en daarna in Vlaanderen beland; inheemse Bosaarbei heeft witte bloem en lekkere vrucht), Hengel (in bloei), Boshavikskruid en, op de grond, restanten van een nest van hoornaar (met dode en levende hoornaars; het nest is gemaakt met cellulosevezels die van bomen worden geknaagd).

Plantenwerkgroep Genk

<https://www.facebook.com/pwgenk/>

Zondag 21 oktober – Vlake Genk Zuid

Afgelopen zondag sloot PWGenk in stijl af op een braakliggend terrein in Genk-Zuid. De vele vreemde planten die we er vorig jaar vonden waren helaas wel verdwenen en slechts op 1 plaats, waar opnieuw wat was gegraven, konden we Fluweelblad en *Sida spinosa* vinden. Het betreffende kilometerhok bevat inmiddels 550 taxa dus nood aan een uitgebreide lijst was er vandaag niet echt. Omdat er ook twee nieuwe gezichten waren beperkten we ons tot uitleg van herkenning van verschillende plantenfamilies met natuurlijk de nodige live voorbeelden. Ook werd een kleine demonstratie van de **app Obsidentify** gegeven, zodat men ook op die manier nog verder kan. Gelukkig liet de app zijn beste kant zien en benoemde foutloos Reukeloze kamille, Ridderzuring en Bezemkruiskruid. De app kan natuurlijk nooit een fijne excursie van PWGenk vervangen, dus ook voor het volgende jaar geldt: Wees er (weer) bij!

In de loop van de winter zullen we weer een programma uitwerken.

Nieuwsbrief Paddenstoelen

Paddenstoelenwerking Natuurpunt

Momenteel zijn er in Vlaanderen 16 paddenstoelenwerkgroepen van Natuurpunt actief.

Zij organiseren talloze excursies waarbij aandacht besteed wordt aan educatie en inventarisatie van gebieden. Deze waarnemingen worden systematisch ingevoerd als puntwaarneming of gebiedswaarneming op www.waarnemingen.be Meer gevorderde werkgroepen geven hun waarnemingen door aan FUNBEL, de databank van de Koninklijke Vlaamse Mycologen Vereniging (KVMV), op kwartierhokniveau (1 km x 1 km). Deze verspreidingsgegevens kunnen gebruikt worden om een beter inzicht te krijgen in de diversiteit, verspreiding en achteruitgang van paddenstoelen in Vlaanderen. Natuurpunt werkt zoveel mogelijk samen met KVMV voor verschillende projecten: verspreidingsonderzoek in Vlaanderen, brandplekpaddenstoelenproject, atlas Vlaams-Brabant, Prioritaire soorten in Antwerpen en Vlaams-Brabant, ...

Bij Natuurpunt worden beginnende paddenstoelenliefhebbers opgeleid om daarna verder te specialiseren onder begeleiding van de specialisten van KVMV. Bij KVMV kan je onder andere microscopiecursussen volgen en infoavonden bijwonen. Meer info vind je op www.kvmv.be

Coördinatie Natuurpunt Studie – Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

Roosmarijn Steeman 015/ 29 72 22 en Wim Veraghtert

Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be

Wim.Veraghtert@natuurpunt.be

Natuurpunt Educatie – Graatakker 11, 2300 Turnhout

Hans Vermeulen

tel. 014 47 29 53

Hans.Vermeulen@natuurpunt.be

Website (algemeen):

<http://www.natuurpunt.be/paddenstoelen-herkennen>

Paddenstoelen.flits

Dé maandelijks digitale nieuwsbrief over paddenstoelen. Vol nieuws over nieuwe publicaties, projecten, excursies en interessante vondsten.

Schrijf je in via www.natuurpunt.be

Ook jij kan iets bijdragen aan de Nieuwsbrief Paddenstoelen

Paddenstoelenwerkgroepen

De Takruitertjes Regio Waas & Dender

Paddenstoelenwerkgroep Meetjesland

Paddenstoelenwerkgroep VI. Ardennen Plus

Paddenstoelenwerkgroep Zwamvlok - Denderstreek

Paddenstoelenwerkgroep Mycoflora

Afdeling Dubbelloof

Planten- & zwammenwerkgroep Natuurpunt Schijnvallei

Paddenstoelenwerkgroep Zuidrand Antwerpen

Paddenstoelenwerkgroep Zemst

Zwammenwerkgroep Zuidwest-Brabant

Paddenstoelenwerkgroep Mandelstreek

Paddenstoelenwerkgroep Westhoek

Paddenstoelenwerkgroep ZW-Vlaanderen Mycologia

Brugse Mycologische Werkgroep (BMW)

Paddenstoelenwerkgroep Natuurpunt De Bron

Tropische beurszwam voor het eerst in België

© Dirk Van Tulder

27 OKTOBER 2018

Vorige week werd voor het eerst een Tropische beurszwam gespot in België, in een tuin in Broechem. De soort werd waargenomen op een composthoop die ondanks de droogte vochtig was doordat er veel appels op lagen. De Tropische beurszwam is een paddenstoel die veel gegeten en gekweekt wordt in Azië. In Nederland wordt de soort wel af en toe gemeld na warme zomers en gaat men ervan uit dat het om uit opkweek verwilderde exemplaren gaat.

De Tropische beurszwam (*Volvariella volvacea*) is een goed in het veld herkenbare beurszwam (zwammen met een zakvormig omhulsel aan de voet en roze sporen) met een radiaal vezelige, bleek grijze tot donkerbruine hoed.

Dirk Van Tulder ontdekte de zwam op 16 oktober op zijn composthoop, die ondanks de droogte vochtig was gebleven door een grote hoeveelheid rottende appels. De Tropische beurszwam is een eetbare paddenstoel die vooral in Azië veel gekweekt en gegeten wordt. Ze worden gekweekt op een substraat van rijststro, vooral in een subtropisch klimaat met een grote jaarlijkse neerslag. Paddenstoelkwekers noemen deze soort de Rijst-stro-paddenstoel.

In Nederland duikt de soort op in warme zomers op door broei verhitte compost, stro, houtsnippers en plantsoenen. Het is een saprofiet die op de bodem groeit en dode strooiselresten verteert. De soort wordt sporadisch ook in België en Nederland gekweekt, waardoor ze wellicht bij geschikte omstandigheden verwildert. Grootschalige teelt van de soort is voorlopig nog veel te duur, want het kweken gebeurt bij 35°C. Mogelijk duikt er in de toekomst een gematigde variant op.

De Tropische beurszwam zou de derde meest populaire eetbare paddenstoel in de wereld zijn, na de Gekweekte champignon en de oesterzwam. De soort vertegenwoordigt 15% van de consumptie van eetbare paddenstoelen, maar komt in Nederland en België niet veel voor.

In een onderzoek naar alternatieve eiwitbronnen voor menselijke consumptie, werd deze soort wel naar voor geschoven omwille van de vele eiwitten, vitamine B1, B2, B5, B9 & B11, fosfor, zink, mangaan, kalium, ijzer, koper, selenium en voedingsvezels. Er worden ook hartfunctieversterkende effecten toegeschreven aan deze soort.

De Tropische beurszwam werd ook al waargenomen in Scandinavië, Groot-Brittannië en Noord-Amerika. Het is dus zeker geen soort die zich beperkt tot een tropisch klimaat.

Zeldzame duinpaddenstoel duikt op in het binnenland

Opengebarsten, rijpe Lederster © Peter Lemmens

19 OKTOBER 2018

De zeldzame Lederster, een tot 20 centimeter grote buikzwam, werd al in 2014 opgemerkt bij een sportveld in Lichtervelde. Maar het duurde wel vier jaar voor de determinatie via microscopisch onderzoek onomstotelijk vaststond. Oorzaak: op deze populaire speelplek sneuvelen de vruchtlichamen van de zwam voortdurend. Het leek bovendien vrij onwaarschijnlijk dat zo'n zeldzame duinsoort hier in het binnenland zou voorkomen.

In de nazomer van 2014 zag Peter Lemmens bij het sportcentrum van Lichtervelde enkele opvallende paddenstoelen staan. De jonge witte exemplaren, met een diameter tot circa 15 cm, leken op kleine reuzenbovisten, maar daar waren de zwammen niet glad genoeg voor. Enkele rijpe exemplaren waren stervormig opengebarsten, waarbij de donkere sporenmassa helemaal vrij kwam liggen. Het leek wel een aardster. Aanvankelijk werden de paddenstoelen niet gefotografeerd. Zoekwerk in populaire paddenstoelengidsen leverde niets op en Peter vergat het hele voorval. Verdere bezoeken in 2015 en 2016 leverden ook niets op. In de zomer van 2017 waren ze er weer, en in flinke aantallen.

Extra uitdaging: de paddenstoelen groeien op een populaire speelplek waar op dat ogenblik bouwwerken zouden starten. Voor de vruchtlichamen de kans kregen om uit de grond te komen, kregen ze te maken met gras- en bosmaaiers, auto's en fietsen. Geen enkel exemplaar bleef onbeschadigd, maar enkele fragmenten kwamen wel nog tot rijping. Het sneuvelen van vruchtlichamen vormt geen probleem voor de zwam zelf, want die zit onder de grond in de vorm van een netwerk van fijne draden (zwamvlok). De vruchtlichamen (paddenstoelen) dienen enkel voor de verspreiding van de zwam.

Jonge exemplaren van Lederster zijn witcrème tot donker grijs en grof geschubd.

Er werd materiaal verzameld dat aan een aantal paddenstoelspecialisten werd bezorgd. En Karel Van de Put, de specialist in Vlaanderen voor de buikzwammen (Gasteromyceten) determineerde de soort na microscopisch onderzoek: de Lederster (*Mycenastrum corium*). De soort is momenteel weer te bewonderen in Lichtervelde. De enige andere Vlaamse vindplaatsen liggen in de duinen tussen Nieuwpoort en De Panne.

De Lederster dankt haar naam aan de dikke, kurkachtige, leerachtige slippy die stervormig openscheuren. Dra ze rijp is, komen de donkerbruine, verstuvende sporen op die manier bloot te liggen. Het is een opruimer van dode plantenresten die voornamelijk langs de kust groeit op stikstof- en kalkrijke zandbodems met een warm microklimaat. De Lederster wordt meestal op wat rommelige, verstoorte plaatsen gevonden.

Vanwege de grote zeldzaamheid staat de Lederster op de Rode lijst van bedreigde paddenstoelen in Nederland. De negen Nederlandse vindplaatsen zijn ook allemaal langs de kust. Ook in Vlaanderen staat hij als uiterst zeldzaam geboekstaafd.

Het zou natuurlijk ook wel kunnen dat de Lederster meer voorkomt dan we denken. Verwaarloosde, rommelige terreinen zijn niet meteen de plaatsen waar paddenstoelenkenners gaan speuren. Ook in het buitenland staat Lederster bekend van rommelige groeiplaatsen, vaak met rottend plantenmateriaal. Dergelijke terreinen zijn in Vlaanderen algemeen, in tegenstelling tot de zeldzame Lederster.

Tekst: Peter Lemmens, Natuurpunt Midden-West-Vlaanderen & Roosmarijn Steeman, Natuurpunt Studie

Foto's: Peter Lemmens

Plantenwerkgroep Oost-Brabant kijkt in het najaar naar paddenstoelen

<https://www.natuurpunt.be/afdelingen/plantenwerkgroep-oost-brabant>

Woensdag 29 augustus Mollendaalbos in Bierbeek Annelies Wouters

Het werd een excursie met veel aandacht voor zwammen. We observeren o.a. Gewone heksenboleet (met rode buisjes), Gele korstzwam, Roestbruine kogelzwam en, op dezelfde eerder dikke beukentak, Kasseienkogelzwam (met het uitzicht van kasseien die tegen elkaar aan liggen), een ridderzwam (met plaatjes die aan de rand met een bochtje of gootje naar beneden lopen), Dennenvoetzwam (eerst een exemplaar van vorig jaar, aan de voet van een Douglasspar; verderop ook een jong exemplaar met een gelige rand), Zwavelschorszwam (op loofhout, goed te herkennen aan de fluwelig uitlopende structuur en gele kleur), Ziekenhuisboomkorst (ruikt zeer indringend naar mottenbollen), Parelamaniet ("rubescens": wordt rood na kwetsuur), Oranjegeel trechtertje (met plaatjes die aflopen op de steel, een deukje in de hoed dat vaak wat donkerder is, een behaarde steel, en... klein!), Gesteelde lakzwam (in deze regio zeldzaam), Zilversteelvezelkop (zilverkleurig bovenaan de steel, dus best daar niet vastnemen; vezelig op de hoed), Gewoon plooirokje (zowel een jong, nog gesloten exemplaar als exemplaren die helemaal "ontplooid" zijn), Reuzenzwam, Potloodrussula (roze kleur op de bijzonder harde steel; geur / smaak van jonge exemplaren zou die van cederhout zijn, waar potloden van gemaakt worden, vandaar de naam); Zwavelzwam (zeer wak: breekt snel); Korsthoutskoolzwam (voelt zeer droog en hard aan; kan je mee tekenen als met houtskool), Beukwortelzwam (heeft onder de lange steel ondergronds nog een "wortel", wordt dan ook beschreven als "vaak diepwortelend"), Platte tonderzwam, Scherpe collybia (met bruine kleur van de omringende afgevallen bladeren; geur van een gespleten steel is die van "pickles" of azijn; als je de hoed van de steel neemt, blijft er bovenaan de steel een "nagel" over), Slanke trechterzwam en Hazenpootje.

Zo stappen we eind augustus stilaan richting herfst...

Woensdag 3 oktober paddenstoelen in Averbodebos en -heide

Averbode Bos en Heide is een natuurgebied in de Belgische gemeenten Tessenderlo, Laakdal en Scherpenheuvel-Zichem, op het punt waar de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant elkaar raken. Het gebied is gelegen rond de abdij van Averbode en maakt deel uit van een meer dan 1000ha groot natuurgebied. Het maakt deel uit van het landschapspark de Merode.

Met onze twee paddenstoelenspecialisten van dienst, Robert en Georges, was het vooral een paddenstoelenwandeling.

Grote parasolzwam, Valse hanekam, Harslakzwam: is zachter dan de Waslakzwam, Asgrauwe kaaszwam, Donsvoetje met "driegdraad" langs de rand van de hoed, Heksenboter: er zijn 4 soorten, wij zagen *Fuligo septica*, Berijpte russula, Doolhofzwam, Zwavelkopjes, Zwavelzwam: eetbaar, Platte tonderzwam, Kale roodsteelcollybia, Roze raspzwam, Oranjegeel trechtertje, Rimpelende melkzwam, Vliegenschwam, Tweekleurige fopzwam, Duivelsbroodrussula, Dennenvoetzwam, Donzige melkzwam, Kleverige koraalzwam.

Op Adelaarsvaren: Varenstreepzwam en Varenknotsje.

Woensdag 10 oktober, paddenstoelen in Mollendaalbos

We maakten een mooie wandeling met Georges, onze paddenstoelenspecialist, tijdens een prachtig nazomertje en we vonden een overvloed aan paddenstoelen:

- Prachtvlamhoed
- Grote sponszwam: eetbaar
- Eekhoortjesbrood: smakelijk volgens Walter
- Valse hanekam: heeft plaatjes
- Echte hanekam: heeft plooitjes
- Gewone krulzoom
- Zachtstekelige stuifzwam
- Kastanjeboleet
- Bruine bundelridderzwam
- Gewoon donsvoetje
- Papilrussula
- Helmycena: anastomose
- Zwarte knoopzwam: een trilzwam
- Heksenchermpje
- Gele knolamaniet
- Koeienboleet
- Zemelig donsvoetje: steel met schubjes
- Smakelijke russula: plaatjes voorbij de hoed
- Dikrandtonderzwam
- Grote kale inktzwam
- Tranende franjehoed
- Vliegenschwam
- Sierlijke franjehoed
- Knolparasolzwam: steel effen
- Grote parasolzwam: steel met grijze schubtekening
- Plooirokje
- Niersporig wasbekertje: ascomyceet
- Gewone hertezwam
- Porseleinzwam: met dikke, glanzige slijkm laag overtrokken
- Geweizwam: bovenaan geweivormig en witachtig bestoven
- Blauwvlekkende Roodsteelfluweelboleet
- Roodstelige fluweelboleet
- Rode zwavelkop
- Parelamaniet
- Beukenridderzwam
- Teervlekkenzwam

Bedankt aan Georges om ons weer wat bij te leren!

52 nieuwe paddenstoelen in de Steenbeemden voor wedstrijd 10 jaar waarnemingen.be

Waarnemingen.be bestaat 10 jaar en dat werd gevierd, een heel jaar lang. Het voorbije jaar kende waarnemingen.be een boost, mede dank zij de competitie tussen verschillende natuurgebieden, gemeenten of waarnemers. Onze afdeling deed mee voor de Steenbeemden.

De Steenbeemden eindigden op een mooie 16de plaats op een totaal van 115 deelnemende natuurgebieden. 300 nieuwe soorten noteerden we van januari tot en met eind oktober 2018. Deze soorten mochten sinds 1980 niet meer waargenomen zijn. Tijdens het voorbije jaar gingen we op stap met enkele experts of deden zelf extra excursies. Natuurpunters die in de buurt wonen deden een extra toertje.

Om nieuwe soorten te vinden moet je overal tussen de vegetatie (ook tussen de brandnetels) gaan zoeken op dood materiaal. © Leo Vaes

Er werden de voorbije jaren al 456 soorten waargenomen in de Steenbeemden, dus het werd geen gemakkelijke opdracht om nog veel nieuwe soorten bij te vinden. Toch konden we 52 soorten aan de lijst toevoegen. Hieronder enkele zeldzame soorten zoals Dwergvezelkop (symbiont van wilg) en Wrattig muurspoorbolletje (saprofyt op dode takken van Brem).

Maar ook gemakkelijk herkenbare soorten als Vroeg eekhoorntjesbrood, Panteramanië, Geschubde inktzwam, Prachtvlamhoed, Peksteel en Tijgertaaiplaat. Dit zijn zo'n opvallende soorten, dat het bijna straf is dat ze nog nooit gezien zijn in het gebied. Wellicht is dit te wijten aan het wispelturige verschijnen van paddenstoelen. Voor eekhoorntjesbrood was deze warme en droge herfst blijkbaar ideaal om in de Steenbeemden te verschijnen... terwijl deze soort dit seizoen op de droge Kesselse hei net minder te zien was.

Mycologia

Activiteiten 2019   <https://www.natuurpunt.be/afdelingen/mycologia-zuid-west-vlaanderen>

Woensdag 2 januari Zoeken naar paddenstoelen in “De kleiputten” in Kortrijk – Nieuwjaarsreceptie

Gids: Christine Hanssens

Afspraak: 13u30 NEC De Steenoven – Schaapsdreef 29 – 8500 Kortrijk

Woensdag 16 januari Microscopie

Afspraak: 13u30 NEC De Steenoven – Schaapsdreef 29 – 8500 Kortrijk

Woensdag 6 februari Paddenstoelentocht in “De Libelle” te Kortrijk

Afspraak: 13u30 Hoeve Coucx – Marionetten 12 – Parking via Cannaertstraat

Gidsen: Joseph Iserbyt en Luc Pinoy

Woensdag 20 februari Microscopie

Afspraak: 13u30 NEC De Steenoven – Schaapsdreef 29 – 8500 Kortrijk

Woensdag 6 maart Paddenstoelenrijkdom “Bergelen” te Gullegem

Afspraak: 13u30 NEC De Rand - Rijksweg zonder nummer (GPS 50.840504, 3.1831128)

Gidsen: Joseph Iserbyt en Luc Pinoy

Woensdag 20 maart Microscopie

Afspraak: 13u30 NEC De Steenoven – Schaapsdreef 29 – 8500 Kortrijk